



საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია  
პირველწოდებულის სახელობის ქართლი უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის სკოლა

სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამა  
ფილოლოგია

ხელნაწერის უფლებით

ირინე იაკობიძე

ცოდნის ამსახველი ლექსიკა ქართულში

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის  
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი ნაშრომის

სადისერტაციო მაცნე

თბილისი

2019

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის სკოლის ფილოლოგიის მიმართულებაზე.

**სამეცნიერო ხელმძღვანელი:**

**მანანა ტაბიძე**, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

**ოფიციალური ოპონენტები:**

**იამზე ვაშაძე**, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოც. პროფესორი

**თამილა ზვიადაძე**, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოც. პროფესორი

**დისერტაციის დაცვა შედგება 2019 წლის \_\_\_\_\_**, საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის სკოლის სადისერტაციო საბჭოს ფილოლოგიის სექციის სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

**მისამართი:** 0179, თბილისი, ილია ჭავჭავაძის №53, ქართული უნივერსიტეტის წმიდა ილია მართლის სახელობის სხდომათა დარბაზი, IV სართული.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში.

სადისერტაციო მაცნე დაიგზავნა 2019 წლის \_\_\_\_\_

სადისერტაციო საბჭოს ფილოლოგიის  
სექციის სწავლული მდივანი,  
ფილოლოგიის დოქტორი  
პროფესორი

**ნინო მამარდაშვილი**

# ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

## თემის აქტუალურობა

საქართველოში ლექსიკის ცალკეული ჯგუფის სემანტიკური ველების მიხედვით კვლევები გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო. ლექსიკის სემანტიკური ველებით ამგვარ დაინტერესებას ბიძგი მისცა თარგმანის, მეტადრე კი მანქანური თარგმანის პროცესის აქტუალიზაციამ და ინტენსიურობამ. ენობრივი კონტაქტების გააქტიურებამ ოცდამეერთე საუკუნეში არნახულ მასშტაბებს მიაღწია. საქართველოსთვის ეს განაპირობა, ერთი მხრივ, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ განვითარებულმა მოვლენებმა, რომელთა შორის ის ფაქტიცაა, რომ სხვადასხვა ერსა და ენას ქართული ენა ამგვარად რუსულის შუამავლობის გარეშე შეხვდა. ამან გაააქტიურა ენათა ტიპოლოგიის საკითხებით დაინტერესება, ერთი ენის წიაღში ლექსიკის სემანტიკური და ექსპრესიული დიაპაზონის დადგენისაკენ მიმართული საქმიანობა, კონტექსტის, ტექსტისა და დისკურსის როლი სიტყვის მნიშვნელობის გაგების საქმეში და ა.შ.

წინამდებარე ნაშრომში დასმული საკითხები მნიშვნელოვანია როგორც თეორიული ლექსიკოლოგიის, ისე სალიტერატურო, მთარგმნელობითი და დარგობრივ-ტერმინოლოგიური პრაქტიკისათვის. ნაშრომში დასმული და, შეძლებისდაგვარად, გამოკვლეული საკითხები არცთუ ისე შორეული წარსულის უკვე მიმქრალი მეხსიერების აღდგენაშიც დაგვეხმარება. ლექსიკის სემანტიკური ველების განსაზღვრა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახდა დღეს, ელექტრონული თარგმანის ეპოქაში, როდესაც ენობრივი კონტაქტები ახალ ფაზაში შევიდა და ტექსტის სრულყოფილი „ტრანსფერი“ დიდად შეიქნა დამოკიდებული არა მხოლოდ ჩვეულებრივი სალექსიკონო ეკვივალენტების ცოდნაზე, არამედ მანქანისათვის ცალკეული ლექსიკური ერთეულის მნიშვნელობათა მიწოდებაზე, სხვადასხვა შესიტყვების, ფრაზისა თუ ტექსტის დისკურსული განპირობებულობის გათვალისწინებით.

## კვლევის მიზანი და ამოცანები

კვლევის მიზანია **გონიერება-ცოდნა-შემცნების** ფარგლებში მოქმედი ლექსიკის სემანტიკური ველის შემოსაზღვრა, კლასიფიცირება და მნიშვნელობის ცვლის დინამიკაზე დაკვირვება. ამ ლექსიკის ძიება სხვადასხვა ტიპის ქართულ ტექსტებში და ამ ლექსიკურ მასალაში ენის სიტყვაწარმოებითი თუ მეტაფორული სიტყვაშემოქმედებითი პოტენციალის განჭვრეტა, რაც საუკეთესო და აუცილებელი ინფორმაციაა მანქანური თარგმანის პროგრამირებისათვის.

ლექსიკის მოძიება განხორციელდა სხვადასხვა პერიოდის ქართული ლიტერატურის ნიმუშების, დარგობრივი სამეცნიერო ლიტერატურისა და პუბლიცისტიკის დონეებზე. ცხადია, საკითხის თეორიული დამუშავება მოითხოვს ლექსიკოლოგიის ძირითადი, ფუნდამენტური საკითხების ცოდნას, სემანტიკური ველების თეორიის დამუშავებასა და ტროპის ლინგვისტური ასპექტების თეორიულ შესწავლა-ანალიზს, რასაც დისერტაციაში მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა. ჩვენი მიზანია მიმოვიხილოთ და, შეძლებისდაგვარად, შევაფასოთ სპეციალური ლიტერატურა ამ მიმართულებით.

## ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და ძირითადი შედეგები

**ცოდნა-გონიერების** აღმნიშვნელი ლექსიკა ქართულში ფართო სემანტიკურ ველს ქმნის. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში მისი სემანტიკური არეალი საკმაოდ ვრცელია: **გონი, გონება, გონიერი, ჰგონია, გონებამახვილი, გონებადაბნეული, გონებადაკარგული, გონებამახვილური, გონებაშეზღუდული, უგონო, დაბნეული, გონებაჩლუნგი, გონებრივი, გონიერება, აზრი, შეხედულება, განზრახვა, ფიქრი, აზროვნება, აზრდაბნეული, უაზრო, აზრიანი, მოაზროვნე, სააზროვნო, გასააზრებელი, გაუაზრებელი, აზრდაკარგული, ბრძენი, ბრძენთა-ბრძენი, ბრძნობს, ბრძნული, სიბრძნისმოყვარეობა, სიბრძნისმეტყველი, სიბრძნე, სიბეჯითე, ბეჯითი, სიბეცე, ბეცი, ბეჯითობა, ბეცობა, ფილოსოფოსი, ბრიყვი, რეგვნი, უმეცარი, ხეპრე, ბრიყვული, სწავლა, განათლება, სწავლული, ნასწავლი, უსწავლელობა, უსწავლელი, უტვინო,**

უტვინობა, მეცნიერი, ფიქრი, მსჯელობა, საგონებელი, სადარდებელი, საზრუნავი, ფიქრებაშლილი, ფიქრი-ანი, ფიქრმიუწვდომელი, ფიქრმიცემული, შემეცნება, შემეცნებითი, დაფიქრებული, საფიქრალი, ცოდნა, მცოდნე, ცოდნისმოყვარე, ცოდნისმოყვარეობა, ცნობა, შეცნობა, ცნობს, მიხვედრა, აღიარება, გაგება, ცნობილი, ცნობიერება, ნაცნობი, მაცნე, მცნობარი, მცნობელი, უცნობი, ცნობადაკარგული, ცნობამიხდილი, ცნობიერი, ქვეცნობიერი, ცნობისმოყვარე, ცნობისმოყვარეობა, ჭკუა, ჭკუაგახსნილი, ჭკუა-გონება, ჭკუადაბნეული, ჭკუადაძვადარი, ჭკუადაბშული, ჭკუათმყოფელი, ჭკუათხელი, ჭკუამახვილი, ჭკუამოკლე, ჭკუამოკლეობა, ჭკუასუსტი, ჭკუამსუბუქი, ჭკუამხიარული, ჭკუი-ანი, ჭკუნაკლები.

**ცოდნა-გონიერების** აღმნიშვნელი ლექსიკის სემანტიკურ ჯგუფს განაგრძობს ასევე სიტყვები: **გულისთქმა, გულისნადები, გულისპასუხი, გულისყური, გულისხმა, გულისხმიერი, გულმაწიწი, გულმავიწყობა, გულმოდგინე** და სხვ.

**ცოდნა-გონიერების** ამსახველი ლექსიკის სემანტიკური ბუდის პერიფერიებში მრავალი ახალი ფუძე ჩნდება, რომელიც სრულებით არ ენათესავება ჩვენ მიერ შერჩეული ფუძეების აგებულებას, თუმცა მათთან მჭიდრო სემანტიკური ნათესაობა აკავშირებს. ასეთ ლექსიკურ ერთეულებად შეგვიძლია დავასახელოთ: **განათლებული, ფილოსოფოსი, გულისყური, შეხედულება, მეცნიერი, ბეცი, ბრიყვი, რეგენი, ხეპრე, უტვინო, სადარდებელი...**

როგორც კვლევა აჩვენებს, გონიერების ლექსიკის ყველა ძირითადი ფორმა ცალკე იკეთებს ამავე ძირისა და თუ სხვა ძირის საფუძველზე აგებულ სემანტიკურ ქვეჯგუფებს, რომელთა თავმოყრა დიდად წაადგება არა მხოლოდ ქათული ლექსიკის შესწავლის, არამედ ელექტრონული ბაზებისათვის სიტყვათა ზედმიწევნითი განმარტებების მიწოდების აქტუალურ საქმეს.

აღნიშნული ლექსიკური ერთეულების სემანტიკური ბუდეების გამოყოფა ძველ და ახალ ქართულ ტექსტებში და მათზე დაკვირვება გვიჩვენებს ლექსიკის ცვლის დინამიკას, დავგანახებებს, თუ რა სემანტიკური ცვლილებები განიცადა საუკუნეების განმავლობაში ამა თუ იმ ცნებამ, მოხდა თუ არა მათი მნიშვნელობის გაფართოება, დავიწროება.

**მენტალურ დეფექტებზე** მიმანიშნებელი ლექსიკის ფორმოზ-რივი და სემანტიკური მრავალფეროვნება საშუალებას გვაძლევს, დავინახოთ ამ ლექსიკის დიაპაზონი და ლექსიკოგრაფიული პოტენციალი.

**ნეგატიური მნიშვნელობისა** თუ კონოტაციის შემცველი ლექსიკა ნებისმიერ ენაში მრავლად მოიძიება და გამოიყენება. სპეციალისტების აზრით, ფასეულობათა გაგება მხოლოდ დადებითი კონოტაციით ფორმულირებაში ვერ გადმოიცემა, აუცილებელია, აღიწეროს არა მხოლოდ ის, რაც კარგია, არამედ ისიც, რაც ამა თუ იმ კულტურას კარგად არ მიაჩნია.

როგორც კვლევამ აჩვენა, ცოდნა-გონიერების ლექსიკა მთლიანად ენის ლექსიკური სისტემის ბირთვული ნაწილის ერთ-ერთი ცენტრალური შემადგენელია.

## **კვლევის მეთოდები**

სადისერტაციო ნაშრომი ეყრდნობა დიაქრონიულ კვლევას, გამოყენებულია აღწერითი, შეპირისპირებითი და ზოგ შემთხვევაში ტიპოლოგიური კვლევის მეთოდებიც.

## **ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა**

სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილი მასალა და მისი ანალიზი მნიშვნელოვანია როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით. მონაცემები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სარეკომენდაციოდ ტერმინოლოგიასა და თარგმანში, იგი დახმარებას გაუწევს სადისერტაციო ნაშრომში გაანალიზებული საკითხებით დაინტერესებულ სპეციალისტებს, გამოადგება საუნივერსიტეტო კურსსაც, როგორც საილუსტრაციო მასალა და ანალოგიური კვლევების პერსპექტიულობის დადასტურება.

## **ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა**

სადისერტაციო ნაშრომი მოიცავს 156 გვერდს, შესავალს, შვიდ თავს, 25 პარაგრაფს, დასკვნებსა და დამოწმებული ლიტერატურის სიას.

## ნაშრომის ძირითადი შინაარსი შესავალი

სადისერტაციო ნაშრომი „ცოდნის ამსახველი ლექსიკა ქართულში“ წარმოადგენს ცოდნა-გონიერება-შემეცნების ფარგლებში მოქმედი ლექსიკის სემანტიკური ველის შემოსაზღვრის, კლასიფიცირებისა და მნიშვნელობის ცვლის დინამიკაზე დაკვირვების მცდელობას. ლექსიკის შესწავლა აუცილებელი და საშური საქმეა ყოველ ეპოქაში, მეტადრე ჩვენს ეპოქაში, როდესაც ელექტრონული ლექსიკონების ბუზია და მათზე მუშაობა დიდ სირთულეებთანაა დაკავშირებული.

ლექსიკოლოგიურ კვლევებს ოცდამეერთე საუკუნეში ენის დისკურსული შესწავლისა და ტექსტის ლინგვისტიკის „ახალმა გამოწვევებმა“ მოუსწრო, რამაც დამატებითი შეკვეთა მოიტანა, ლექსიკა უნდა იქნეს შეცნობილი არა მხოლოდ მისი სალექსიკონო განმარტებით, არამედ მისი **კონტექსტუალური** და **დისკურსული** გარემოს გათვალისწინებით.

დროთა განმავლობაში საზოგადოება იცვლის დამოკიდებულებას ნებისმიერი ცნების მიმართ. წარმოდგენილ ნაშრომში საკვლევი ფუძეების გამოყოფა საკმაოდ მგრძობიარე საკითხი აღმოჩნდა და ცხადი გახდა, რომ ცალკეული ლექსემის სემანტიკურ-კონოტაციური თვალსაზრისით დახარისხება და განმარტება ამოუწურავი სამუშაოა და ერთი ნაშრომის ფარგლებში ვერ ჩაეტევა. ამიტომ, კვლევის ეს ეტაპი ძირითადი ლექსიკის კლასიფიკაციით შემოიფარგლა. ამ მიზნით შერჩეული ფუძეებია: **აზრ- ი, გონ- ი, ბრძენ- ი, სწავლა, ფიქრ- ი, ცოდნა, ცნობა, ჭკუა.**

**ცოდნა-გონიერების** ამსახველი ლექსიკა **ს. ს. ორბელიანის „სიტყვის კონაში“** საკმაოდ ვრცელ და მრავალმხრივ სემანტიკურ ჯგუფს ქმნის, რომელშიც გაერთიანებულია რამდენიმე ფუძე (ძირი), რომლებიც, სხვადასხვა ამოსავალი მნიშვნელობის მიუხედავად, ბოლოს ერთ სემანტიკურ ველში გადაიკვეთნენ; თუმცა, ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ „გონიერების ველი“ ამ ლექსემათა უმრავლესობისათვის „უკანასკნელი სადგური“ სულაც არ არის.

ნაშრომში საკვლევი ლექსიკა შესწავლილია ძველი ქართული ტექსტებიდან მოყოლებული დღემდე. წარმოდგენილია,

გიორგი მთაწმინდელის მიერ თარგმნილ სახარებაში, „ვეფხისტყაოსანში“, საბას „სიტყვის კონასა“ და ქართულ ლექსიკონებში მოძიებული მასალა.

როგორც კვლევამ აჩვენა, **ცოდნა-გონიერების** ლექსიკა დასტურდება უწყვეტი სიტყვაწარმოებითი სიახლეებისა და უძველესი ცნობიერებითი მოღვაწეობის ამსახველი შრეების თანაარსებობაში და მუდმივ სტიმულს აძლევს ახალწარმოებათა მიღების შემოქმედებით პროცესს.

## თავი I

### სემანტიკური ველის თეორია

საკვალიფიკაციო ნაშრომის **პირველ თავში** წარმოდგენილია ორი პარაგრაფი. განხილულია ლექსიკის **სემანტიკური თვალსაზრისით შესწავლის გზები და მიმართულებები**, რაც გულისხმობს სიტყვის სტრუქტურის, აგებულების შესწავლას, ანუ ფორმის კომპონენტების თავისებურებებზე დაკვირვებას ერთსა და იმავე ძირთან სხვადასხვა ელემენტის მორგების თვალსაზრისით. სემანტიკის შესწავლის (სიტყვის) შინაარსობრივ ან შინაარსობრივ-კონოტაციურ მიმართებას კონტექსტთან, ტექსტთან ან დისკურსთან. როჯეტის სქემის მიხედვით **გონ-** ძირი მეოთხე კატეგორიაში-**ინტელექტში** ხვდება და ისეთ დაჯგუფებაში განთავსდა, როგორცაა „**იდეათა შექმნა** (ინტელექტი, აზრი, იდეა, ცნობისმოყვარეობა, ყურადღება... კითხვა... ექსპერიმენტი... შედარება... აშკარა...შესაძლებლობა... განსჯა... ჩვენება... აღმოჩენა... რწმენა... ცოდნა... პრინციპი... ბრძენი... მეხსიერება... წინასწარმეტყველება...წარმოსახვა).“

საკვლევმა ლექსიკამ მოითხოვა იმ დარგობრივი სფეროების შემოფარგვლა, რომლებიც სხვადასხვა კუთხით აკვირდება სიტყვის მნიშვნელობას, კონოტაციასა და ასოციაციურ კავშირს ველსგარეთა მნიშვნელობებთან.

**ამავე თავშია წამოჭრილი ლექსიკური ფონდის თემატიკური დანაწევრების საკითხი.** ძველი ქართული ლექსიკა დადასტურებულია სხვადასხვა ეპოქის ქართულ სამწიგნობრო ენაში, მასზე დაკვირვებით შეიმჩნევა, რომ ისტორიულ-კულტურულ განვითარებას მოაქვს ღირებულებებისა და



შეხედულებების ცვლილებები, რომლებიც, თავის მხრივ, იწვევენ ცვლილებებს ენობრივ სისტემაში .

## თავი II

### გონიერების ცნების კვლევის ისტორია

ნაშრომის მეორე თავში გადმოცემულია გონიერების ცნების კვლევის ისტორია, სადაც ასახულია **გონიერების ცნება, გონების, შემეცნების, მენტალური აქტივობის არსი და მისი ლექსიკური გამოხატულების საკითხის კვლევის ისტორია.**

აღქმისა და შემეცნების აღმნიშვნელი ლექსიკის ცალ-ცალკე გამიჯვნა რთულია და ამიტომ ისინი ერთად განიხილება, ეს იმიტომ არის განპირობებული, რომ განმარტებით ლექსიკონში ეს სიტყვები თითქმის ერთმანეთითაა განმარტებული. ესენია: **გაგება, შეგნება, შეცნობა.**

**გაგება** -1. გაიგებს ა) გონებით ჩასწვდება რასმე-გაიაზრებს, შეიგნებს, მიხვდება; ბ) შეიტყობს; გ) იგივეა, რაც გაიგონებს.

2. თვალსაზრისი, ინტერპრეტაცია, მეცნიერული გაგება, ისტორიის მატერიალური გაგება. **შეიგნებს** - რაიმეს შინაარსს, არსს ჩასწვდება-შეიცნობს, შეითვისებს, მიხვდება. (შეგნება, შეგნებული, შეუგნებელი). **შეიცნობს** - გაიგებს, ჩასწვდება საგნის, მოვლენის არსს, ბუნებას.

**ცან/ცნ**- ძირი ქართულში მრავალი ინტერპრეტაციითაა წარმოდგენილი: ცნ-ობ-ა, მე-ცნ-იერ-ი, ცნ-ობ-ილ-ი, ეს სიტყვები სხვადასხვა დროს რამდენადმე იცვლიდნენ მნიშვნელობებს, მაგრამ ყოველთვის პროდუქტიულნი იყვნენ. მეგრულსა და ლაზურში ამ ძირს **ჩინ** შეესაბამება და ცოდნას, გაგებას ნიშნავს, ხოლო ლაზურში ამას ცნობის გაგებაც ემატება.

მეორე თავის თემატიკაში მოხდა ქართულ ლექსიკონებში ცოდნა-გონიერებასთან დაკავშირებული ფუძეების სემანტიკური ანალიზიც.

ცხადი გახდა, რომ ცოდნა-გონიერების აღმნიშვნელი ლექსიკა ქართულში ფართო სემანტიკურ ველს ქმნის.

## თავი III

### ცოდნა-გონიერების ამსახველი ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“

ნაშრომის ერთ-ერთ ნაყოფიერ ნაწილად შეიძლება მივიჩნიოთ მესამე თავი, რომელშიც წარმოდგნილია ცოდნა-გონიერების ამსახველი ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“

ცოდნა-გონიერების ამსახველი ლექსიკის კვლევა ქართულ ენაში ს. ს. ორბელიანის ლექსიკონის სათანადო მასალის შესწავლის გარეშე წარმოდგენილია. ლექსიკოგრაფი გვთავაზობს გონიერების ამსახველი ლექსიკის საკმაოდ მრავალრიცხოვან და მრავალფეროვან მაგალითებს:

ასწავლა, აუწყა, აცოდინა, აცნობა, აზრი, ბნდუ, ბრძანება, ებრძანა, თქმა, იბრძანა, მბრძანებელი, საბრძანებელი, უბრძანე, ბრძენი, ისიბრძნა, მბრძნობელი, სიბრძნე, უბრძნე, აგონა, გაგონება, გამგონებლობა, გგონია, გონება, გონიერი, ეგონა, ვაგონე, ვგონებდი, იგონა, მაგონა, მამაგონა, მგონია, მოგონება, მიმოგონება, საგონებელი, უგონო, უგუნური, უგუნური, შეგონება, შეუგნებელი, წულიღმოგონება (ფიქრთანაც), გონი, გულთმისანი, გულისათქმელი, გულისზრახვა, გულისთქმა, გულისსიტყვა, განგული-სიტყვა, შენგულისიტყვა, გულის ტანჯვა, გულისყური, უგულისყურო, გულისხმა, გულმავიწყი, გულპყრობილი, გულმოდგინე, ეაზრა, ებრძანა, ეგონა, ენამზეობა, ესაუბრა, ესიტყვუა, ვიცოდინე, ვაცოდინე, ვზრახავ, ვმეტყველებ, ვმწიგნობრობ, ვსაზღვრავ, ვსაზრევდი, ვსიტყუე, ვსიტყუევდი, ვსწავლი, ვსწავლიდი, ვსწავლო, ითქუა, იკითხა, ისწავლა, იუწყა, იუწყე, კითხუა, კითხულობა, მგონია, მიხუედრა, მკითხველი, მცოდნელი, მცოდინარე, მწიგნობარი, რიტორი, საგონებელი, საზრი, ვსაზრავ, ვსაზრევდი, მოსაზრება, მოსაზრავი, ნასაზრი, სწავლა, იცოდეს, უთხრას, სწვართოს, ასწავლა, დაასწავლა, ასწავა, დღესასწაული, ესწავა, ესწავლა, ვსწავლი, ვსწავლიდი, ვსწავლო, ისწავა, მოასწავა, მოსასწავებელი, მოსწავება, მცნება, ნასწავლები, შესწავება, შესწავებული, შესწავლა, უგულისყურო, უგუნურება, უგუნური, უმეცარი, უმეცრება, უცები, იჭკუო, ფიქრი, შესიტყუა, შესმენა,

შესმენითი, შესწავება, შესწავებული, შესწავლა, შეუგნებელი, ვიცი, იცი, იცის, იცოდა, მიცი, უეცი, უვიცი, უიცად, უეცი, უეცი, ცოდნა, აცნობა, გამოცანა, გიცნობს, ეცნობება, ვცან, იუცნობეს, იცნა, იცნოდა, მამცნედ, მიცნა, მცნაური, მცნობი, ნაცნობი, საცნაური, საცნობელი, სცნობ, სცნობდიან, სცნობენ, სცნობს, უცნაური, უცნი, უცნობისა, ცნება, ცნობა, ცნობილი, აცოდინე, მცოდინარე, მცოდინი, მცოდნელი, ჭკვიანი, სიჭკვიანე, ჭკუა, უჭკუო, ჭკვიანი, ჭკუიანი, ხსოვნება, ახსოვნა, ახსოვს, გახსოვს, ვიმახსოვრე, მახსოვარი, მახსოვს, ნახსოვნი, სახსოვარი, ხსოვნითი, ხსოვნება, ხსენება, ჰაზრი, მოჰაზრე, აზრი.

**ცოდნა** მოცემული სალექსიკონო მასალის კლასიფიკაციის შემთხვევაში შემდეგ სალექსიკონო ჯგუფებად დანაწილდა:

- 1. თანდაყოლილი ცოდნა:** ნიჭი (სხვათა შორის, საბასთან ნიჭი არ არის უშუალოდ გონებასთან დაკავშირებული ცნება: „ნიჭი საბოძვარი, განიჭნა, სანიჭარი, სანიჭვარი, ჩუქება.“(ორბელიანი 1991: 595), ჭკუა სიბრძნის გზები.(ორბელიანი 1991: 405)
- 2. კარგი და ცუდი ცოდნა:** სიბრძნე-ესე არს მშობელი ჭკუისა და გამსინჯველი ცნობათა; სიბრძნე და სივერაგე ემსგავსებიან: სიბრძნე კეთილ, ხოლო სივერაგე-არაკეთილ. ცბიერი, ვერაგი (ვერაგი-წერჯობა, ესე არს მრავალი ღონისძიება ღვაწლთა შინა, სივერაგე არს ჯელოვან ყოფა ღვაწლსა შინა). (ორბელიანი 2013: 332)
- 3. ინტუიციური ცოდნა:** გულის-თქმა (გონებით ნდომა) გულის-ზრახვა (გონებით ლაპარაკი)... მგონია, მიხუედრა, ვზრახავ, ვსაზრავ, ფიქრი, გულისზრახვა, გულისთქმა, გულისსიტყვა. (ობელიანი 1991: 176)
- 4. შეძენილი ცოდნა:** ისწავა, აუწყა, მწიგნობარი.
- 5. ცოდნა სწავლაზე დაფუძნებული:** მკითხველი, მცოდნელი, მცოდინარე, მწიგნობარი, რიტორი, იკითხა, შესმენა, აცნობა, აგონა.
- 6. ცოდნა პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე:** ისიბრძნა, წულილმოგონება, განცდა-დანახვა.
- 7. ცოდნა, ვარაუდზე დაფუძნებული:** მგონია.
- 8. ცოდნა, განცდაზე დაფუძნებული:** ვზრახავ, გულის ტანჯვა.
- 9. ცოდნის არქონის ჯგუფები** (უჭკუობა, სიმჩატე, დეფექტი, აჩქარებულობა, შეცდომაზე დაფუძნებული არცოდნა...) მაგ.: უგულისყურო, უგუნურება, უგუნური, უმეცარი, უმეცრება, უცები, იჭკუო... ჩქარი: „ესე არს კაცი გულჩქარი, გინა საქციელსწრაფი, ანუ

სიტყვითა და მისთანანი, ანუ ცხენი ავის წურთილებისაგან გვიან დაწყნარდეს, გინა მდინარე ჩაღმა სისწრაფით ჩადიოდეს და მისთანანი...“ (ორბელიანი 1993: 326)

ინტელექტუალურ ლექსიკას შეიძლება მივაკუთვნოთ:

**მცოდნელი - ცოდნა ჰქონდეს**

**მცოდინარე - ცოდნის პატრონი, მცოდინარე**

**მწიგნობარი - წერილთა ოსტატი**

**რიტორი - ქართულად მჭევრი ჰქვია**

**ბრძენი - დიდად ჰკვიანი**

საინტერესოა იმ სიტყვების გამოყოფა, რომელთა მნიშვნელობები გულისხმობს არა ცოდნის გადაცემას, არამედ **უბრალო საუბარს, მსჯელობას**. მაგ.:

**ესაუბრა - ესიტყვა**

**ესიტყვა - სიტყვა თქვა**

**ვზრახავ - ვლაპარაკობ, ზრახვას ვყოფ**

**ვიტყოდი - სიტყვას ვყოფდი**

**ვმეტყველებ - სიტყვას ვიტყვი**

**სვიტყუე - სათქმელი ვთქუ**

**ვსიტყუედი - სათქმელს ვიტყოდი**

**ითქვა - თქმა იქნა**

**შესიტყუა - სიტყვის თქმა**. (ორბელიანი 1991: 293)

**სიტყვა**, როგორც გონებითი მოძრაობის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი, გონიერების ველის პერიფერიულ რკალში მოხვდა. აქვე შეიძლება განვათავსოთ ისეთი ერთეულები, რომლებიც სიტყვის მოქმედების სხვადასხვა პლასტში თავსდებიან, მაგ., სიტყვები დაბეზლების მიზნით: **შესმენა - დაბეზლება**;

**ცოდნა-გონიერების** აღმნიშვნელი ლექსიკის სემანტიკური ჯგუფები სულხან-საბას „სიტყვის კონაში“ იმ მხრივაც აღმოჩნდა საინტერესო, რომ ცხადყო დიდი ლესიკოგრაფის გასაოცარი ალლო სახელის ძირ-ფუძის სტრუქტურულ-სემანტიკური დადგენა-შეფასების საქმეში.

**გონ- ძირის ლექსიკური სივრცე**: აგონა, გაგონება, გამგონებლობა, გგონია, გონება, გონიერი, ეგონა, გაგონე, ვგონებდი, იგონა, მაგონა, მამაგონა, მგონია, მიდმოგონება, მიმოგონება, მოგონება, საგონებელი, უგონო, უგნური, უგუნური, შეგონება, შეუგნებელი, წულილმოგონება.

აქედან რამდენიმე სიტყვა დღეს მეტყველებაში აღარ გამოიყენება. მაგ.: მიდმოგონება, მიმოგონება, წულილმოგონება.

**ბრძენ-** ძირის ლექსიკური სივრცე: ბრძენი, ებრძანა, იბრძანა, მბრძანებელი, საბრძანებელი, უბრძანე, ისიბრძნა, სიბრძნე, მბრძნობელი.

**აზრ-** ძირის ლექსიკური სივრცე: ვსაზრავ, ვსაზრევდი, სააზრებელი, მოსაზრე, მსაზრავი, ნასაზრი, შ.დ.რ. აზრი, ჰაზრი.

**სწავლ-** ძირის ლექსიკური სივრცე: ასწავლა, ასწავა, დაასწავლა, დღესასწაული, ესწავა, ესწავლა, ვსწავლი, ვსწავლიდი, ვსწავლო, ისწავა, მოასწავა, მოსასწავებელი, მოსწავება, შესწავება, შესწავებული, შესწავლა.

**-ც-** ძირის ლექსიკური სივრცე: ვიცი, იცი, იცის, იცოდა, მიცი, უეცი, უვიცი, უიცად(უცოდინლად), უმეცარი, უცბი, უცები, ცებნა, ცოდნა.

**ცან-** ძირის ლექსიკური სივრცე: აცნობა, გამოცანა, გიცნობს, ეცნობება, ვცან, იუცნობეს, იცნა, იცნო, მამცნედ, მიცნა, მცნაური, მცნობი, ნაცნობი, საცნაური, საცნობელი, სცნობ, სცნობდიან, სცნობენ, სცნობს, უცნაური, იცნოი, უცნოისა, ცნება, ცნობა, ცნობილი.

**ჭკუა-** ძირის ლექსიკური სივრცე: ჭკუა, ჭკვიანი, უჭკუო.

**ფიქრ-** ძირის ლექსიკური სივრცე: საგონებელი, განზრახვა, გულის-თქმა, წვლილ-მოგონება.

## თავი IV

### ადამიანის მენტალური მოღვაწეობის აღმნიშვნელი ლექსიკის სემანტიკური სივრცე „ვეფხისტყაოსანში“

საკვალიფიკაციო ნაშრომის მეოთხე თავი მთლიანად „ვეფხისტყაოსნის“ მასალას ეძღვნება.

ქართული ენის ლექსიკაში მკაფიოდ ჩნდება ადამიანის გრძნობათა ორგანოებიდან მიღებული ინფორმაციის მენტალური „გადამუშავების“ საშუალებათა და ფორმათა შესახებ არსებული უძველესი ცოდნა.

პოემაში **ცოდნა-გონიერებასთან** დაკავშირებული ლექსიკის ფორმოზრივი და სემანტიკური მრავალფეროვნება საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ ამ ლექსიკის დიაპაზონი და ლექსიკოგრაფიული პოტენციალი:

**გონება, გგონია, მგონებელი, ვიგონებდი, გაგონებული, გაგონება, მეგონებოდის, საგონებლად, მომიგონებდე, არ მეგონე, გაგე-გონების, გასაგონი, გაგონება, შეგონებითა, შემაგონანი, მგონიხარ, ჰგონია, უგუნურთა, სწავლებულსა, ესწავლენ, ნასწავლებისა, სწავლა-თქმულსა, ვისწავლებით, უსწავლელნი, სწავლულება, სწავლა, გასწავლულსა, გაასწავლებს, სწავლა-სწავლად, ასწავლის, მასწავლელად (მასწავლებლად), გასწავლილისად, მოსწავლემან, საცოდნარია, საცოდნელად, გცოდნიან, ცოდნა, ცოდნასაცა, უცოდნელია, მცოდნელი, მცოდნელთა, ბრძენთა, ჭკუიანისა, შმაგსა, რეტსა, უჭკუოსა, ცნობანი, ცნობა-შმაგნი, ცან, ცნობა-სრული, ვერ იცნობა, საგონებელი, გონი, საზრახავი, ზრახვა, მოაზრენი, აზრად შეიქმნა, ზრობა, იაზრებდა.**

ამ თავში განთავსდა ცან/ცნობა- ძირის სემანტიკის დასადგენად მოხმობილი მასალა, რომელსაც ისეთი ვარიანტებიც აღმოაჩნდა, როგორცაა: **ცნობანი, ცნობა-შმაგნი, ცან, ცნობა-სრული, ვერ იცნობა.** ცხადია, არც ეს ლექსემაა ერთმნიშვნელობიანი „ვეფხისტყაოსანში“ და მისი ცოდნასთან დაკავშირებული ამოსავლის მიუხედავად უფრო ერთჯერად, მარტივ, ვიწრო მენტალურ მოქმედებას უკავშირდება, რაც დასტურდება ქვემოთ მოყვანილი მაგალითებით:

„თუ არ შმაგი ხარ, დამეხსენ; შმაგი ხარ, მოდი **ცნობასა!**“ (234)

„ქალსა შევხედენ, ლახვარი მეცა **ცნობასა** და გულსა.“ (344)

„ასმათმან წყალი დაასხა, **ცნობად** მოვიდა ტარია..“ (346)

„ვეფხისტყაოსანში“ **გონ-** ძირის სემანტიკურმა ველმა შემდეგი ლექსემები შემოიკრიბა: **გონება, გგონია, მგონებელი, ვიგონებდი, გაგონებული, გაგონება, მეგონებოდის, საგონებლად, მომიგონებდე, არ მეგონე, გაგეგონების, გასაგონი, გაგონება, შეგონებითა, შემაგონანი, მგონიხარ, ჰგონია, უგუნურთა.**

**გონ-** ძირით ნაწარმოები ლექსიკური ერთეულებიდან ჩვენ გამოვყავით ცხრა სემანტიკურ-კონოტაციური ჯგუფი:

1. **დამოკიდებულება** თვით გონების მიმართ; გონების მდგომარეობის შეფასება.

2. ფიქრის, აზროვნების მნიშვნელობით.
3. გახსენება, მოგონება, ხსოვნა.
4. ვარაუდი, წარმოსახვა, შეუმოწმებელი ფაქტის მიმართ დამოკიდებულება.
5. მოსმენილი, სხვისგან ინფორმაციით მიღებული.
6. მოლოდინი.
7. შეგონებით, დამოძღვრით, დარიგებით ინფორმაციის მიწოდება.
8. შეტყობა, ამბის გაგება.
9. გონიერი ჭკვიანს ნიშნავს.

ცალკე გამოიყო სწავლ- ძირის ჯგუფი: სწავლებულსა, ესწავლნენ, ნასწავლებისა, სწავლა-თქმულსა, ვისწავლებით, უსწავლეონი, სწავლულება, სწავლა, გასწავლულსა, გაასწავლებს, სწავლა-სწავლად, ასწავლის, მასწავლელად (მასწავლებლად), გასწავლილისად, მოსწავლემან.

სწავლ- ძირიან ლექსემათა სემანტიკური ჯგუფები:

1. სწავლა-სწავლის, განათლების მიღების მნიშვნელობით.
2. სწავლა-დარიგების მნიშვნელობით.

ცოდნა- ძირმა გვიჩვენა ორი სემანტიკური ჯგუფი:

1. „ცოდნა“- სწავლას, შესწავლას, გაგება ნიშნავს.
2. ცოდნა უკვე მიღებული ცოდნის გამომხატველია.

ცოდნა: საცოდნარია, საცოდნელად, გცოდნიან, ცოდნასაცა, უცოდნელია, მცოდნელი, მცოდნელთა.

ლექსემა ჭკუა პოემაში რამდენიმე მაგალითში გვხვდება, თუმცა სემანტიკის თვალსაზრისით საინტერესო მასალას გვაწვდის.

ჭკუა- ძირის სემანტიკურ-კონოტაციური ჯგუფებია:

1. ჭკუა - გონების მნიშვნელობით.
2. როცა ჭკუიანი, განათლებულ გონიერ ადამიანს აღნიშნავს.
3. უარყოფითი ფორმები.

საგანგებოდ გამოვყავით ლექსემები: აზრი, მოაზრენი, აზრად შეიქმნა, აზრობა, იაზრებდა.

სემანტიკურ-კონოტაციური ჯგუფებია:

1. აზრი - ადამიანის მენტალური ქმედების შედეგი.
2. როცა აზრი მიხვედრას, შეგნებას ნიშნავს.

მოცემულ მაგალითებზე დაკვირვებით გამოიკვეთა გონ-ძირის შემცველი ფუძეების მთავარი და მეორეხარისხოვანი სემანტიკური ველები. გამოვყავით სამი სემანტიკური ველი:

1. გონება - ფიქრის, აზროვნების მნიშვნელობით გვხვდება-52%.
2. როდესაც გაგონება მოსმენასთან არის დაკავშირებული და შეგნება, მიხედვრას აღნიშნავს- 34%.
3. გონიერი - ჭკვიანის მნიშვნელობით-14%

## თავი V

### შემეცნების ლექსიკა სახარებაში

**მეხუთე თავში** სახარების ტექსტზე მუშაობისას შევეცადეთ გვეჩვენებინა ცოდნა-გონიერების აღმნიშვნელი ლექსიკის გამოყენების მასშტაბები სახარებაში. ამ მიზნით სახარების თარგმანებიდან ჩვენ შევარჩიეთ **გიორგი მთაწმინდელის** ვერსია და საკვლევი ლექსიკის კუთხით შევუდარეთ თანამედროვე თარგმანს, ამ მიზნით კი ავიღეთ **ბაჩანა ბრეგვაძის** რედაქციით გამოცემული ტექსტები.

ა) **გონიერების სემანტიკური ველი გ.მთაწმინდელის სახარებაში:** გონიერსა, უგონიერეს, მიუგო, ჰგონებთ, საგონებელ, გონებითა, იცოდა, მცნებამ, ამცნო, მეცნიერი, მეცნიერებამ, სჯულის-მეცნიერი, არ იცოდა, იცნეს, იცნოდა, ცნობად, გიცნა, საცნაურ იყო, არა გიცნი, უცნობელნო, ვერ იცნან, სიბრძნე, ბრძენი, ბრძანა, უბრძანა, სულელი, ასწავებდა, სწავლულ, სწავლამ, ქადაგებდა, უსწავლეულად, განიზრახვიდა, საგონებელ იყო, ვჰგონებ, გულის-სიტყვამ, გგონიეს, ზრახვანი იგი გულისანი, გულის-ხმა-ყო, ზრახვენ გულსა შინა;

ბ) **გონიერების სემანტიკური ველი ბ.ბრეგვაძის თარგმნილ სახარებაში:** გონება, გაგონება, შეგონება, გამგონე, გაგონებისთანავე, გონიერი, გაგონილი, მოსაგონებლად, გონსმოგებული, შეაგონებდა, გონივრულად, გონსმოსული, შთაგონებული, მოიგონეს, გაგონილა, ეგონა, უგუნური, ცოდნა, მცოდნე, შეცნობა, შეიმეცნეთ, იცოდა, მცოდნემ, მცნება, არ იცოდნენ, ცნობა, გიცანი, ცნობილი, გამოცნობა, მცნებაზეა, ემცნოთ, ვერ გიცანო, არ ცნით, ბრძენთა, სიბრძნე, სწავლაგასრულებული, განისწავლება, ასწავლიდა, სწავლება, საქადაგებლად, ჭკუას ასწავლი, უსწავლეულად, ჩაფიქრდა, შეფიქრიანდნენ, ფიქრი, ჭკუა, აზრი.

საკვლევი ლექსიკის სიუხვისა და მრავალფეროვნების ფონზე ჩატარებული სამუშაოს მხოლოდ ერთ მაგალითს



დავასახელებთ: ფიქრი, როგორც ადამიანის მენტალობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროცესი, გონიერების ამსახველი ლექსიკის შემადგენელ ნაწილად მივიჩნიეთ და ჩავთვალოთ, რომ ფიქრ-ფუძით ნაწარმოები სიტყვები უნდა შესულიყო ჩვენთვის საკვლევ სემანტიკურ ბადეში. მთაწმინდისეული სახარების თარგმანში არ ფიქსირდება არც ერთი ფიქრ- ძირით ნაწარმოები სიტყვა, მაგრამ ბრეგვაძისეული თარგმანი იყენებს ფიქრ- ძირით ნაწარმოებ ფუძეებს.

N	მთაწმინდელთან	ბრეგვაძესთან
1	განიზრახვიდა	ჩაფიქრდა
2	განიზრახვიდეს	ფიქრობდა
3	საგონებელ იყო	ფიქრობდნენ
4	ვჰგონებ	ვფიქრობ
5	გულის-სიტყვაადა	ფიქრი
6	გგონიეს	ფიქრობ
7	განიზრახვიდა	იფიქრა
8	ჰგონებთ	ფიქრობთ
9	იყო განზრახვასა	შეფიქრიანდნენ
10	გულის-სიტყუანი	ფიქრები
11	ზრახვანი იგი გულისანი	ფიქრობდნენ
12	განიზრახვიდეს	გულში ფიქრობდნენ
13	გულისწმა-ყო	ფიქრობდნენ
14	ზრახვენ გულსა შინა	ფიქრობთ
15	არა ზრახავ	არ ფიქრობ

## თავი VI

# მენტალურ დეფექტებზე მიმანიშნებელი ლექსიკის ფორმოზრივ-სემანტიკური დახასიათება

**მეექვსე თავში** მენტალურ დეფექტებზე მიმანიშნებელი ლექსიკის ფორმოზრივ-სემანტიკური მონაცემებია დამუშავებული.

გონიერების აღმნიშვნელ ლექსიკაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა მაწარმოებელი პრეფიქს-სუფიქსები.

**„ელ“ სუფიქსი**, როგორც აკ.შანიძე აღნიშნავს აწარმოებს წარმომავლობის სახელებს (შანიძე, 1995: 74). გონიერების აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულებიც ასევე იყენებენ ამ სუფიქსს: მბრძანებ-ელ-ი; მბრძნობ-ელ-ი;

გვხვდება აბსტრაქტული სახელის მაწარმოებელი სუფიქსებით:

„სი-ე“ - „სი-ბრძნ-ე“; „ობა“ - „გამგონებლ-ობა“; „ეზა“ - „უ-გუნერ-ება; გაგონ-ება;“

**ქონების აღმნიშვნელი „იან, იერ“** სუფიქსები აწარმოებს შემდეგ სიტყვებს: გონ-იერ-ი; ჭკვი-იან-ი;

**„ელ“ წარმომავლობის** სუფიქსით იწარმოება- მცოდნ-ელ-ი; თანამედროვე ქართულ ლექსიკონში გვხვდება სიტყვა „ნააზრევი“, რომელიც მიღებულია სიტყვისაგან „აზრი“, წინა ვითარების პრეფიქს-სუფიქსის „ნა-ევ“ დართვით.

**თანამედროვე ლექსიკონში** გონიერების ლექსიკის მიმანიშნებელი ლექსიკური ერთეულები ფორმოზრივი მრავალფეროვნებით გამოირჩევიან.

ჩვენ დავადგინეთ **„ვეფხისტყაოსანში“**, სახარებასა და **„სიტყვის კონაში“** გონიერების აღმნიშვნელი ლექსიკის ფორმოზრივი ჯგუფები.

## თავი VII

### მენტალური შეზღუდულობის, სიბრძნე- გონიერების არქონის, ინტელექტუალური კნინობისა და სხვა უარყოფითი კონოტაციის გამოხატვის საშუალებები

**მეშვიდე თავში** საუბარია ნეგატიური მნიშვნელობისა თუ კონოტაციის შემცველი ლექსიკის შესახებ. ეს ლექსიკა ნებისმიერ ენაში მრავლად მოიძებნება და გამოიყენება.

ლექსიკურ დონეზე უარყოფა ქართულში გამოიხატება უარყოფითი **უ** - პრეფიქსის საშუალებით გარკვეულ სუფიქსებთან კომბინაციაში და უარყოფის მაწარმოებელი ძირითადი ნაწილაკების - **არ, ვერ, ნუ** - საშუალებით.

სახელებში უარყოფის მაწარმოებლად გამოიყენება აფიქსები: **უ - ი; უ - თ:** ისინი აწარმოებენ ზედსართავ სახელებს.

**უ - ურ, უ - ულ** აფიქსები ასევე აწარმოებს ზედსართავ სახელებს: არსებითი სახელებისაგან, მაგრამ თანამედროვე ქართულში შეზღუდულად გამოიყენება (შანიძე, 1973: 122). ასეთი ზედსართავი სახელებია: **უ-ბედ-ურ-ი, უ-დაბ-ური, უ-დღე-ურ-ი.**

#### უარყოფითი ფორმები ლექსიკონში

უარყოფით ფორმებზე დაკვირვებამ თანამედროვე ლექსიკონში საინტერესო მასალა მოგვცა :

N	ძირითადი ლექსიკური ერთეულები	ზუდის მარაგი	ლექსიკური	სხვა ერთეულები
1.	<b>უაზრო</b>	აზრდაბნეული		სულელი, ბრიყვი
2.	<b>უგონო</b>	გონებადაბნეული, გონებადაკარგული, გონებაშეზღუდული, გონებაჩლუნგი.		ჩლუნგი, დაბნეული, გონმავიწყი, უგულისყურო, ბეცი.

3.	<b>უსწავლელი</b>	უსწავლელობა.	უტვინო, უცოდინარი.
4.	<b>უცოდნელი</b>	უცოდინარი, უცნობი, უცოდნელი, ცნობადაკარგული, ცნობამიხდილი, უვიცი.	შეუფნებელი, რეგვენი.
5.	<b>უჭკუო</b>	ჭკუადაზნეული, ჭკუადახშული, ჭკუათხელი, ჭკუამოკლე, ჭკუამსუბუქი, ჭკუამხიარული, ჭკუასუსტი.	სულელი, ჩერჩეტი, მჩატე.

**უარყოფითი ფორმები სულხან-საბას ლექსიკონში**

N	ძირითადი ლექსიკური ერთეულები	უარყოფითი ფორმები
1	გონება	უგონი, უგნური, უგუნური, უგუნურება, შეუფნებელი, უმეცარი, უმეცრება, გულმავიწყი, უგულისყურო.
2	ცნობა	უცნი.
3	ცოდნა	უვიცი, უიცად, უცბი, უცები.
4	ჭკუა	უჭკუო.
5	აზრი	ზნდუ.

**უარყოფითი ფორმები სახარებასა და „ვეფხისტყაოსანში“  
უგუნური, უცოდნელია, უსწავლელნი, უჭკუოსა, ვერ  
იცნობა, რეტი, შმაგი.**

უარყოფითი ფორმები სახარებაში:

**მთაწმინდელთან:**

**უსწავლელად, არ გიცნი, არა იცოდა, ვერ იცნან, უცნობელნო,  
სულელი, არა ჰზრახავ;**

**რეტი** და **შმაგი** სახარების თანამედროვე თარგმანში აღარ გვხვდება, იგივე შეიძლება ითქვას სიტყვაზე - **ბნდუ**, რომელსაც ასახელებს ს.ს. ორბელიანი „სიტყვის კონაში“, „ბნდუ- მიუმხვდარი, სადა დადვას, ვერ იპოოს“ (ორბელიანი 1991:106) თანამედროვე ლექსიკონში ეს სიტყვა არ იმეზნება.

## ძირითადი დასკვნები

სადისერტაციო ნაშრომი მთავრდება დასკვნითი ნაწილით, რომელშიც ჩატარებული სამუშაოს ძირითადი შედეგებია თავმოყრილი; აღნიშნულია, რომ

□ ლექსიკის სემანტიკური ველის დადგენაზე მუშაობას (ჩვენს შემთხვევაში ესაა „ცოდნა-გონიერების ლექსიკის სემანტიკური ველი“) სხვადასხვა ტიპის მეთოდოლოგიური პრობლემები ახლავს, მათ შორისაა კვლევის ტაქტიკის შემუშავების პრობლემაც. სიტყვის სემანტიკური შესწავლა მოითხოვს: 1. სიტყვის სტრუქტურის, აგებულების შესწავლას, ანუ ფორმის კომპონენტების თავისებურებებზე დაკვირვებას ერთსა და იმავე ძირთან სხვადასხვა ელემენტის მორგების თვალსაზრისით 2. სემანტიკის შესწავლის (სიტყვის) შინაარსობრივ ან შინაარსობრივ/კონოტაციურ მიმართებას კონტექსტთან, ტექსტთან ან დისკურსთან.

□ საკვლევი ლექსიკა მოითხოვს იმ დარგობრივი სფეროების შემოფარგვლას, რომლებიც სხვადასხვა კუთხით აკვირდება სიტყვის მნიშვნელობას, კონოტაციასა და ასოციაციურ კავშირს ველსაგარეთა მნიშვნელობებთან. ისიც გასააზრებელია, რომ დარგობრივი გადაკვეთა ხშირ შემთხვევაში მეთოდოლოგიის სიმწყობრეზეც ახდენს გავლენას, რადგან არცთუ იშვიათად ერთი და იგივე მეთოდი სხვადასხვა დარგში ერთი და იგივე მოვლენა არ არის (თუნდაც შედარებითი და შეპირისპირებითი მეთოდები ავიღოთ ისეთ დარგებში, როგორცაა სოციოლოგია, ლიტერატურათმცოდნეობა, ენათმეცნიერება, ისტორია და საბუნებისმეტყველო დისციპლინები... ამიტომაცაა, რომ ორიოდე სიტყვით უნდა შევეხოთ ლექსიკოლოგიას, სემანტიკას, სემასიოლოგიას, როგორც ჩვენი მასალის მოწესრიგებისათვის აუცილებლად გასათვალისწინებელ დისციპლინებს..

□ საგანს, ცნებასა და სიტყვას შორის ლოგიკური მიმართებები ენაში წარმოგვიდგება დენოტატს, აღსანიშნსა და აღმნიშვნელს შორის მიმართებების სახით. და რამდენადაც ცნების ლოგიკური კატეგორია ენობრივ ნიშანთან კავშირში სემანტიკურ კატეგორიად განიხილება, ჩვენ ფორმაზე მსჯელობაში ვერ „ვეტყვიტ“ და უთუოდ სემანტიკური ველის შიგნით გვიწევს შინაარსობრივი და ასოციაციური კავშირების ძებნა.

□ ჩვენი აზრით, ყველა შესაძლო ლექსიკური ფორმის ერთად ჩამოთვლისა და შემდეგ ცალკეულ მნიშვნელობასთან მკითხველის გაგზავნის საბასეული მეთოდი უკეთ გადმოსცემდა ე.წ თავისებური ზმნების (მწკრივნაკლი და ფუძემონაცვლე) ფორმების დროკილოური პარადიგმის სრულ სემანტიკურ სურათს, ვიდრე ამავე ტიპის ზმნათა მოწოდების განმარტებითი ლექსიკონისეული პრინციპი შეცვლილ ფუძეთა ურთიერთკავშირის იგნორირებისა.

□ ცოდნა-გონიერების აღმნიშვნელი ლექსიკა ქართულში ფართო სემანტიკურ ველს ქმნის. ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში მისი სემანტიკური არეალი ასეთია: გონი, გონება, გონიერი, ჰგონია, გომებამახვილი, გონებადაბნეული, გონებადაკარგული, გონება-მახვილური, გონებამეზღდუღული, უგონი, დაბნეული, გონება-ჩლუნგი, გონებრივი, გონიერება, აზრი, შეხედულება, განზრახვა, ფიქრი, აზროვნება, აზრდაბნეული, უაზრი, აზრიანი, მოაზროვნე, სააზროვნო, გასააზრებელი, გაუაზრებელი, აზრდაკარგული, ბრძენი, ბრძენთა-ბრძენი, ბრძნობს, ბრძნული, სიბრძნე, სიბრძნის-მოყვარეობა, სიბრძნისმეტყველი, სიბრძნე, სიბეჯითე, ბეჯითი, სიბეჯე, ბეჯი, ბეჯითობა, ბეცობა, ფილოსოფოსი, ბრიყვი, რეგვენი, უმეცარი, ხეპრე, ბრიყვული, სწავლა, განათლება, სწავლული, ნასწავლი, უსწავლელობა, უსწავლელი, უტვინო, უტვინობა, მეცნიერი, ფიქრი, მსჯელობა, საგონებელი, სადარდებელი, საზრუნავი, ფიქრებაშლილი, ფიქრიანი, ფიქრმიუწვდომელი, ფიქრმიცემული, შემეცნება, შემეცნებითი, დაფიქრებული, საფიქრალი, ცოდნა, მცოდნე, ცოდნისმოყვარე, ცოდნისმოყვარეობა, ცნობა, შეცნობა, ცნობს, მიხვედრა, აღიარება, გაგება, ცნობილი, ცნობიერება, ნაცნობი, მაცნე, მცნობარი, მცნობელი, უცნობი, ცნობადაკარგული, ცნობამიხდილი, ცნობიერი, ქვეცნობიერი, ცნობისმოყვარე, ცნობისმოყვარეობა, ჭკუა, ჭკუაგახსნლი, ჭკუა-გონება, ჭკუადაბნეული, ჭკუადამჯდარი, ჭკუადახშული, ჭკუათ-მყოფელი, ჭკუათხელი, ჭკუამახვილი, ჭკუამოკლე, ჭკუამოკლეობა, ჭკუასუსტი, ჭკუამსუბუქი, ჭკუამხიარული, ჭკუიანი, ჭკუანაკლები, მოსულელი.

□ ცოდნა-გონიერების აღმნიშვნელ ლექსიკის სემანტიკურ ჯგუფს განავრცობს ასევე სიტყვები: გულისთქმა, გულისნადები, გულის-პასუხი, გულისყური, გულისხმა, გულისხმიერი, გულმავიწყი, გულმავიწყობა, გულმოდგინე და სხვ.

□ ცოდნა-გონიერების ამსახველი ლექსიკის სემანტიკური ბუდის არეალი საკმაოდ ვრცელია და მისი პერიფერიებში მრავალი ახალი ფუძე ჩნდება, რომელიც სრულებით არ ენათესავება ჩვენ მიერ შერჩეული ფუძეების აგებულებას, თუმცა მათთან მჭიდრო სემანტიკური ნათესაობა აკავშირებს. ასეთ ლექსიკურ ერთეულებად შეგვიძლია დავასახელოთ: განათლებული, ფილოსოფოსი, გულისყური, შეხედულება, მეცნიერი, ბეცი, ბრიყვი, რეგენი, ხეპრე, უტვინო, სადარდებელი...

□ ცოდნა-გონიერების ამსახველი ლექსიკა ს. ს. ორბელიანის „სიტყვის კონაში“, როგორც დავინახეთ, საკმაოდ ვრცელ და მრავალმხრივ სემანტიკურ ჯგუფს ქმნის, რომელშიც გაერთიანებულია რამდენიმე ფუძე (ძირი), რომლებიც სხვადასხვა ამოსავალი მნიშვნელობის მიუხედავად ბოლოს ერთ სემანტიკურ ველში გადაიკვეთნენ; თუმცა, ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ „გონიერების ველი“ ამ ლექსემათა უმრავლესობისათვის „უკანასკნელი სადგური“ სულაც არ არის. ამ ველში ისინი შეიძლება მხოლოდ ეპიზოდურად, მხოლოდ ერთ კონტექსტში, აღმოჩნდნენ, მათი დანარჩენი მნიშვნელობები კი სხვა სემანტიკურ ველებს შეიძლება უკავშირდებოდეს.

□ საბას ლექსიკონში არის ისეთი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც შინაარსშიც გულისხმობენ ღრმა, მყარ ცოდნას. ცოდნა მოცემული სალექსიკონო მასალის კლასიფიკაციის შემთხვევაში შემდეგ სალექსიკონო ჯგუფებად დანაწილდება:

თანდაყოლილი ცოდნა, ნიჭი (სხვათა შორის, საბასთან ნიჭი არ არის უშუალოდ გონებასთან დაკავშირებული ცნება: „ნიჭი საბოძვარი, განიჭნა, სანიჭარი, სანიჭვარი, ჩუქება) ჭკუა სიბრძნის გზები.

კარგი და ცუდი ცოდნა: სიბრძნე–ესე არს მშობელი ჭკუისა და გამსინჯველი ცნობათა; სიბრძნე და სივერაგე ემსგავსებიან: სიბრძნე კეთილ, ხოლო სივერაგე– არაკეთილ, ცბიერი, ვერაგი (ვერაგი–წერჯობა, ესე არს მრავალი ღონისძიება ღვაწლთა შინა, სივერაგე არს ჭელოვან ყოფა ღვაწლსა შინა. (ორბელიანი 2013: 332)

ინტუიციური ცოდნა: გულს–თქმა (გონებით ნდომა) გულის–ზრახვა (გონებით ლაპარაკი)... მგონია, მიხუედრა, ვზრახვა, ვსაზრავ, ფიქრი, გულისზრახვა, გულისთქმა, გულისსიტყვა, შეძენილი ცოდნა: ისწავა, აუწყა, მწიგნობარი,



ცოდნა სწავლაზე დაფუძნებული: მკითხველი, მცოდნელი, მცოდინარე, მწიგნობარი, რიტორი, იკითხა, შესმენა, აცნობა, აგონა, ცოდნა პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე: ისიბრძნა, წულილმოგონება, განცდა-დანახვა,

ცოდნა, ვარაუდზე დაფუძნებული: მგონია,

ცოდნა, განცდაზე დაფუძნებული: ვზრახავ, გულის ტანჯვა,

ცოდნის არქონის ჯგუფები (უჭკუობა, სიმჩატე, დეფექტი, აჩქარებულობა, შეცდომაზე დაფუძნებული არცოდნა...) მაგ., შესწავლა, უგულისყურო, უგუნურება, უგუნური, უმეცარი, უმეცრება, უცები, იჭკუო... ჩქარი: ესე არს კაცი გულჩქარი, გინა საქციელსწრაფი, ანუ სიტყვითა და მისთანანი, ანუ ცხენი ავის წურთილებისაგან გვიან დაწყნარდეს, გინა მდინარე ჩაღმა სისწრაფით ჩადიოდეს და მისთანანი...“

□ „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული ენა გამოირჩევა ე.წ. დარბაისლური მონუმენტური სტილით, პოეტი ხშირად იყენებს ისეთ მხატვრულ ხერხებს, როგორცაა: მეტაფორა, შედარება, გამეორება, ალიტერაცია, ბუნების აღწერები და სხვ. რუსთველის ენისათვის დამახასიათებელია „აფორიზმების“ სიმრავლე. როგორც დავრწმუნდით ამ შემოქმედებით პროცესში გონ-ძირის შემცველი ლექსიკა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს.

□ როგორც კვლევა აჩვენებს, ყოველი გონიერების ლექსიკის ყველა ძირითადი ფორმა ცალკე იკეთებს ამავე ძირისა და სხვა ძირის საფუძველზე აგებულ სემანტიკურ ქვეჯგუფებს, რომელთა თავმოყრა დიდად წაადგება არა მხოლოდ ქათული ლექსიკის შესწავლის, არამედ ელექტრონული ბაზებისათვის სიტყვათა ზედმიწევნითი განმარტებების მიწოდების აქტუალურ საქმეს.

□ მენტალურ დეფექტებზე მიმანიშნებელი ლექსიკის ფორმოზრივი და სემანტიკური მრავალფეროვნება საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ ამ ლექსიკის დიაპაზონი და ლექსიკოგრაფიული პოტენციალი.

□ ნეგატიური მნიშვნელობისა თუ კონოტაციის შემცველი ლექსიკა ნებისმიერ ენაში მრავლად მოიძევება და გამოიყენება; სპეციალისტების აზრით, ფასეულობათა გაგება მხოლოდ დადებითი კონოტაციით ფორმულირებაში ვერ გადმოიცემა; აუცილებელია აღიწეროს არა მხოლოდ ის, რაც კარგია, არამედ ისიც, რაც ამა თუ იმ კულტურას კარგად არ მიაჩნია.

□ როგორც კვლევამ აჩვენა, გონიერების ლექსიკა მთლიანად ენის ლექსიკური სისტემის ბირთვული ნაწილის ერთ-ერთი ცენტრალური შემადგენელია. იგი დასტურდება უწყვეტი სიტყვაწარმოებითი სიახლეებისა და უძველესი ცნობიერებითი მოღვაწეობის ამსახველი შრეების თანაარსებობაში, და მუდმივ სტიმულს აძლევს და ახალწარმოებათა მიღების შემოქმედებით პროცესს.

□ ქართული ენის შრეთა ლექსიკის გათანამედროვეება, სახარების, რუსთაველისა და საბასდროინდელი ლექსიკის შინაარსის გამარტივება და დღევანდელ სასაუბრო ენაზე მორგება არა მხოლოდ ენას, არამედ ერსაც „გონიერების“ მიღმა დატოვებს.

## დისერტაციის თემასთან დაკავშირებული პუბლიკაციების ნუსხა

სადისერტაციო ნაშრომზე მუშაობის პერიოდში წარმოებული კვლევის რიგი შედეგების შესახებ გამოქვეყნებული გვაქვს შემდეგი ნაშრომები:

1. ც-ძირის შემცველი სიტყვები ლექსიკონებში, ქართველოლოგიის აქტუალური პრობლემები, V ტომი, თბილისი, 2016 წელი, გვ. 140-145.
2. „გონიერების“ ამსახველი ლექსიკა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“, აკაკი წერეთლის სახელობის უნივერსიტეტი. ქუთაისი, 2018 წელი, გვ.73-80.
3. ადამიანის მენტალური მოღვაწეობის აღმნიშვნელი ლექსიკა „ვეფხისტყაოსანში“. ქართველოლოგიის აქტუალური პრობლემები, VII ტომი, თბილისი, 2018 წელი, გვ.104-112.





**St. Andrew the First-Called Georgian University of the  
Patriarchate of Georgia**

**The Faculty of Humanitarian Sciences & Law**

**Doctoral Education Program  
Philology**

**Rights manuscript**

**Irine Iakobidze**

**The Vocabulary Reflecting the Knowledge in the  
Georgian Language**

**The dissertation bulletin  
of the Doctoral Thesis Nominated for academic degree of  
Doctor of Philology**

**Tbilisi**

**2019**

The dissertation has been executed at the Department of Philology at the School of Humanities and Social Sciences of The Saint Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia

**Thesis Supervisor:**

**Manana Tabidze**, Doctor of Philological Sciences, Professor

**Official Opponents:**

**Iamze Vashakidze**, Doctor of Philology, Assoc. Professor

**Tamila Zviadadze**, Doctor of Philology, Assoc. Professor

**Defense of dissertation will be held on** \_\_\_\_\_,

at the session of the Philology Section Dissertation Council at the School of Humanities and Social Sciences of The Saint Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia

**Address:** Saint Ilia Conference room of Georgian University, IV floor, 53 Ilia Chavchavadze street, 0179, Tbilisi

Dissertation is available in the research library of The Saint Andrew the First-Called Georgian University of the Patriarchate of Georgia.

The dissertation was sent out \_\_\_\_\_

Scientific secretary of  
the Philology Section Dissertation Council,  
Doctor of Philology,  
Professor

**Nino Mamardashvili**

## General description of work

### Urgency of the Topic

In Georgia, studies on the semantic fields of a specific lexical set have started since the second half of the last century. This interest in the lexical semantic fields was driven by the actualization and intensity of the translation process, especially of the process of machine automatic translation. The intensification of language contacts reached unprecedented levels in the twenty-first century. For Georgia, on the one hand, this was due to the developments following the break-up of the Soviet Union, including also the fact that the Georgian language has met various nations and languages met this time without mediation of the Russian. This has stimulated interest in language typology, activities aimed at establishing the semantic and expressive range of a vocabulary inside the belly of one language, the role of the context, text and discourse in the understanding of the meaning of the word, and so on.

The issues raised in this paper are important for theoretical lexicology, as well as for literary, translational, and field-terminology practices. The issues raised and studied to extent possible in this paper, will also help us to recover the memory of the not so distant past. The definition of the lexical semantic fields became especially important today, in the era of electronic translation, when language contacts entered a new phase and the perfect "transfer" of the text became highly dependent not only on the knowledge of conventional lexical equivalents, but also on the delivery of the meanings of particular lexical unit to the machine, taking into account the discursive stipulation of the collocations, phrases, or text.

### Goal and objectives of research

The goal of research is: to define, classify, and observe the dynamics of changes of meanings of the lexical semantic fields within the frameworks of **goniereba-tsodna-shemetsneba (sense-knowledge-cognition)**; to search this vocabulary throughout the various types of Georgian texts and to foresee the word-formative or metaphorical potential of the word production or metaphorical word-creative potential

in this lexical material, which is the best and necessary information for machine translation programming.

The vocabulary search was run on samples of Georgian literature of various periods, at the levels of scientific literature and publicistic writing. It is clear that theoretical elaboration of the issue requires knowledge of basic, fundamental issues of lexicology, development of the semantic field theory and theoretical study and analysis of the linguistic aspects of the trope, which is an important part of the dissertation. Our aim is to review and evaluate, as far as possible, the specialized literature in this field.

### Research Novelty and the Main Findings

The vocabulary denoting the **tsodna-goniereba (knowledge-sense)** creates a broad semantic field in the Georgian language. Its semantic range in the Georgian explanatory dictionary is quite extensive: **goni, goneba, gonieri, hgonia, gonebamakhvili, gonebadabneuli, goneba dakarguli, gonebamakhviluri, goneba shezgduli, ugono, dabneuli, gonebachlungi, gonebrivi, goniereba, azri, shekheduleba, ganzrakhva, pikri, azrovneba, azrdabneuli, uazro, azriani, moazrovne, saazrovno, gasaazrebeli, gauazrebeli, azrdakarguli, brdzeni, brdzenta-brdzeni, brdznobs, brdznuli, sibrdzne, sibrdznismoyvareoba, sibrdznismetyveli, sibrdze, sibejite, bejiti, sibeitse, betsi, bejitoba, betsoba, filosofosi, brikvi, regveni, umetsari, khepre, brikvuli, stsavla, ganatleba, stsavluli, natsavli, ustsavleloba, ustsavleli, utvino, utvinoba, metsnieri, pikri, msjeloba, sagonebeli, sadardebeli, sazrunavi, pikrebashlili, pikriani, pikrmiu-tsvdomeli, pikrmitsemuli, shemetsneba, shemetsnebiti, dapikrebuli, sapikrali, tsodna, mtsodne, tsodnismokvare, tsodnismokvareoba, tsnoba, shetsnoba, tsnobs, mikhvedra, agiareba, gageba, tsnobili, tsnobiereba, natsnobi, matsne, mtsnobari, mtsnobeli, utsnobi, tsnobadakarguli, tsnoba-mikhdili, tsnobieri, qvetsnobieri, tsnobismokvare, tsnobismokvareoba, chkua, chkuagakhsnili, chkua-goneba, chkuadabneuli, chkuadamjdari, chkuadasmuli, chkuatmkopeli, chkuatkheldi, chkuamakhvili, chkuamokle, chkuamokleoba, chkuasusti, chkuamsubuqi, chkuamkhiaruli, chkuiani, chkuanaklebi.**



The lexical semantic group denoting the **tsodna-goniereba (knowledge-sense)** also includes the following words: **gulistqma, gulisnadebi, gulispasukhi, guliskuri, guliskhma, guliskhmieri, gulmavitski, gulmavitskoba, gulmodgine**, etc.

At the periphery of the lexical semantic family of words denoting the **tsodna-goniereba (knowledge-sense)** many new roots appear that do not fully relate to the roots that we have chosen, though they have the close semantic family links with them. Among such lexical units, we can name: **ganatlebuli, filosofosi, guliskuri, shekheduleba, metsnieri, betsi, brikvi, regveni, khepre, utvino, sadardebeli...**

As the study shows, all the basic forms of the sense vocabulary create separately the semantic subgroups built on the same root or another root, which will be of great importance not only for the study of Georgian vocabulary, but also for the actual provision of comprehensive definitions of words in the electronic databases.

Highlighting these **lexical semantic family of words in the old and new Georgian texts and observation of them shows the pattern of evolution of a vocabulary**, shows us semantic changes in one or another notion have taken place over centuries, and whether their meaning has expanded or narrowed.

The formative and semantic diversity of a vocabulary that points to **mental defects** allows us for seeing the range and lexicographic potential of this vocabulary.

The vocabulary containing the **negative meaning** or connotation is widely found and used in any language. According to experts, understanding of values cannot be transferred only in a positive connotation, it is necessary to describe not only what is good, but also what is considered wrong by a particular culture.

Research has shown that the knowledge-sense vocabulary is a central component of a lexical system of the whole language.

## Research methods

Dissertation is based on diachronic research, and there have also been used the descriptive, matching and in some cases typological research methods.

## Theoretical and practical bearing of research

The materials presented in a dissertation and its analysis are important from both theoretical and practical standpoints. The data can be used recommended to use in terminology and translation, it will assist specialists interested in the issues analyzed in a dissertation, it will also be useful for a university course as an illustrative material and as confirmation of potential benefits from further similar research.

## The volume and structure of dissertation

Dissertation comprises 156 pages and includes introduction, seven chapters, 25 paragraphs, conclusions and references.

## Basic content of research

### Introduction

The dissertation entitled “**The Vocabulary Reflecting the Knowledge in the Georgian Language**” is an attempt to to define, classify, and observe the dynamics of changes of meanings of the lexical semantic fields acting within the frameworks of sense-knowledge-cognition. Learning the vocabulary is compulsory and urgent work in any historical era, especially in our era, when the electronic dictionaries boom is taking place and work on them is quite challenging

Lexicological studies happen to converge with the "new challenges" of the discursive study of the language and text linguistics in the twenty-first century, which have led to subsequent order - the vocabulary must be cognized not only with its dictionary definition, but also by taking into account its **contextual** and **discursive** environment.

Over time, society changes its attitude towards any notion. In the presented paper, highlighting the roots to-be-studied proved to be a very sensitive issue, and it became clear that sorting and defining a particular lexeme from a semantic-connotational point of view is a rich theme and cannot be captured by a single paper. Therefore, in this phase of research we confined ourselves only to the classification of a basic vocabulary. The roots selected for this purpose are as follows: **azr- I, gon- I, brdzen- I, stsavla, pikr- I, tsodna, tsnoba, chkua.**

The vocabulary reflecting the **tsodna-goniereba (knowledge-sense)** in S.S. Orbeliani's „**A Bundle of Words**“ forms a fairly broad and multifaceted semantic group, comprising several roots, which, despite their different primordial meanings, eventually crossed paths in one semantic field; however, it should be emphasized that the „field of sense“ is not the „last station“ for most of these lexemes.

The vocabulary considered in this work was studied from the old and modern Georgian texts. It contains the materials found in the Gospel translated by Giorgi Mtatsmindeli, in The Knight in the Panther's Skin, in Saba's „A Bundle of Words“ and in Georgian dictionaries.

Research has shown that the **tsodna-goniereba (knowledge-sense)** vocabulary is a central component of a lexical system of the whole language. It is evidenced by the coexistence of continuous word-formative innovations and the layers reflecting the ancient conscious activities, and it constantly stimulates the creative process of obtaining neologisms.

## Chapter I

### Theory of semantic field

The first chapter of the presented paper contains two paragraphs. It describes the ways and directions of studying the vocabulary from a semantic perspective, which involves studying the structure of the word, or observing the peculiarities of the form components in terms of adjusting different elements to the same root, and the content-related or contentive-connotative relation of the semantic (word) studies to the context, text, or discourse. According to the Roget's thesaurus, the **gon-**root mind-set falls into the fourth category- the **intellect**, and it was registered the group like „**The creation of ideas** (intellect, thought, idea, inquisitiveness, attention ... question ... experiment ... comparison ... obvious ... opportunity ... judgment ... testimony ... discovery ... faith ... knowledge ... principle ... wise ... memory ... prophecy ... imagination).“

The vocabulary being studied required to define the subject-matter areas observing the word's meaning, connotation, and association with out-of-field meanings from various angles.

**The chapter also raises the question of thematic division of the vocabulary.** The old Georgian vocabulary has been confirmed in the

Georgian literary language of different eras, and by observing it, we can see that historical and cultural development leads to changes in values and beliefs, which in turn lead to changes in the language system.

## Chapter II

### History of studying the notion of sense

The second chapter of this work presents the history of studying the notion of sense, which reflects **the notion of sense, the essence of mind, cognition and mental activity, as well as the history of studying the question of its lexical expression.**

It is difficult to differentiate between the vocabulary denoting the perception and cognition, and therefore they are considered together, which is due to the fact that these words in the defining dictionary are used almost interchangeably. These are: **gageba (understanding), shegneba (awareness), and shetsnoba (cognition).**

**Gageba** -1. To understand a) to understand something by mind – to make sense, to become aware, to grasp; b) to find out something; c) the same as to hear. 2. Point of view, interpretation, scientific understanding, material understanding of history. **Shegneba** – to gain an insight into – to become aware, to get used, to guess (**shegneba, shegnebuli, sheugnebeli**) **Shetsnoba** – to cognize, to gain an insight into the essence of subject, phenomenon, nature.

The root **tsan/ts** is interpreted in various ways in the Georgian language: tsn-ob-a, me-ts-ier-I, tsn-ob-il-i. These words changed their meanings at various times, but they have always been productive. In the Megrelian and Lazian, the equivalent to this root is **chin**, and it means knowledge and understanding, while in the Lazian it also means becoming aware of something.

The second chapter also deals with the semantic analysis of the roots related to knowledge-sense in Georgian dictionaries.

It became clear that the vocabulary denoting the knowledge-sense creates a broad semantic field in the Georgian language.

## Chapter III

### The vocabulary reflecting the knowledge-sense in Sulkhan-Saba Orbeliani's „A Bundle of Words“

The third chapter can be considered one of the productive parts of this paper, which presents the vocabulary that reflects the knowledge-sense in Sulkhan-Saba Orbeliani's „A Bundle of Words“.

Learning the vocabulary reflecting the **tsodna-goniereba** (**knowledge-sense**) in the Georgian language is unimaginable without the appropriate materials from S.S. Orbelian's dictionary. The lexicographer invites us to consider numerous different examples of the sense-reflecting vocabulary, such as: *stsavla, autska, atsodina, atsnoba, azri, bndu, brdzaneba, ebrdzana, tqma, ibrdzana, mbrdzanebeli, sabrdzanebeli, ubrdzane, agona, gagoneba, gamgonebloba, ggonia, goneba, gonieri, egona, vagone, vgonebdi, igona, magona, mamagona, mgonia, mogoneba, mimogoneba, sagonebeli, ugono, ugnuri, ugunuri, shegoneb, sheugnebeli, tsulilmogoneba, goni, gultmisani, gulisatqmeli, guliszrakhva, gulistqma, gulissitkva, gangulisitkva, shengulisitkva, gulis tanjva, guliskuri, uguliskuro, guliskhma, gulmavitski, gulpkrobili, gulmodgine, eazra, ebrdzana, egona, enamzeoba, esaubra, esitkvua, vitsodine, vatsodine, vzrakhav, vmetkvueleb, vtsignobrob, vsazgvrav, vsazrevdi, vsitkue, vsitkuevdi, vstsavli, vstsavli, vstsavli, itqua, ikitkha, itsavla, iutska, iutske, kitkhua, kithuloba, mgonia, mikhuedra, mkitkhveli, mtsodneli, mtsodinare, mtsignobari, ritori, sagonebeli, sazri, vsazrav, vsazrevdi, mosazreba, msazravi, nasazri, stsavla, itsodes, utkhras, stsvartos, astsavla, daastsavla, astsava, dgesastsauli, estsava, estsavla, vtsavli, vstsavli, vstsavli, vstsavli, moastsava, mosatsavebeli, mostsaveba, mtsneba, nastsavlebi, shestsaveba, shestsavebuli, shestsavla, uguliskuro, ugunureba, ugunuri, umetsari, umetsreba, utsebi, ichkuo, pikri, shesitkva, shesmena, shesmeniti, shestsaveba, shestsavebuli, shestsavla, sheugnebeli, vitsi, itsi, itsis, itsoda, mitsi, uetsi, uvitsi, uitsad, utshi, itsebi, tsodna, atsnoba, gamotsana, gitsnobs, etsnobeba, vtsan, iutsnobes, itsna, itsnoda, mamtsned, mitsna, mtsnauri, mtsnobi, natsnobi, satsnauri, satsnobeli, stsnob, stsnobdian, stsnoben, stsnobs, utsnauri, utshi, utshnoisa, tsneba, tsnoba, tsnobili, atsodine, mtsodinare, mtsodini, mtsodneli, chkviani, sichkviane,*

chkua, uchkuo, chkviani, chkuiani, khsovneba, aksovnda, akhsovs, gakhsovs, vimakhsovre, makhsovri, makhsovs, nakhsovni, sakhsovri, khsovniერი, khsovneeba, khseneba, hazri, mohazre, azri.

When classifying the given lexical materials, the **tsodna** (**knowledge**) was grouped as follows:

1. **Congenital knowledge:** talent (by the way, according to Saba, the gift is directly associated with mind and means „something that was gifted” (Orbeliani 1991: 595), ways of wisdom.(Orbeliani 1991: 405)
2. **Good and bad knowledge:** wisdom—is a parent of brain and a verifier of information; wisdom and villainy become to look the same (Orbeliani 2013: 332)
3. **Intuitive knowledge:** knowledge of something intuitively, the word coming from the heart (Orbeliani 1991: 176)
4. **Acquired knowledge:** itsava, autska, mtsignobari.
5. **Learning - based knowledge:** mkikhveli (reader) mtsodneli, mtsodinare (knowledgeable), mtsignobari (well-read), ritor (rhetor), ikitkha (read), shesmena, atsnoba, agona (informed someone)
6. **Knowledge based on practical experience:** isibrdzna, tsulilmogoneba, gantsda-danakhva
7. **Assumption - based knowledge:** mgonia (I think).
8. **Experience - based knowledge:** vzrakhav, gulis tanjva (heart pain).
9. **The lack of knowledge groups** (foolishness, lightness, defect, overhastiness, error-based lack of knowledge...). Eg: uguliskuro, ugunureba, ugunuri, umetsari, umetsreba, utsebi, uchkuo... chkari (Orbeliani 1993: 326)

We can attribute to the intellectual vocabulary:

**Mtsodneli - having knowledge**

**Mtsodinare - owner of knowledge**

**Mtsignobari - writing wizard**

**Ritori - Mchevri in Georgian (rhetor)**

**Brdzeni - very smart, wise**

It is interesting to highlight the words with meanings of not knowledge transfer, but the **simple conversation, discussion**. Eg.:

**Esaubra - esitkva**

**Esirkva - sitkva tqva**

**Vzrakhavvlarakob, zrakhvas vkop**

Vitkodi - sitkvas vkopdi  
Vmetkveleb - sitkvas vitkvi  
Svitkue - satqmeli vtqu  
Vsitkuevdi - satqmels vitkodi  
Itqva - tqma iqna  
Shesitkua - sitkvis tqma. (Orbeliani, 1991: 293)

**The word**, as the most important part of the mental movement, has fallen into the peripheral arc of the field of sense. Here we can also place units that fit different strata of word action, such as words said for the purpose of denouncing: **shesmena - dabezgeba**;

The semantic groups of a vocabulary denoting the **tsodnagoniereba (knowledge-sense)** in Sultan-Saba's „**A Bundle of Words**“, were also interesting because it demonstrated demonstrating an amazing intuition of a great lexicographer in the structural-semantic definition and evaluation of the name's root.

**The lexical environment of the gon- root:** agona, gagoneba, gamgoneblioba, ggonia, goneba, gonieri, egona, gagone, vgonebdi, igona, magona, mamagona, mgonia, midmogoneba, mimogoneba, mogoneba, sagonebeli, ugono, ugnuri, ugunuri, shegoneba, sheugnebeli, tsulilmogoneba.

Some of these words are no longer used in speech today. Eg: midmogoneba, mimogoneba, tsulilmogoneba.

**The lexical environment of the brdzen- root:** brdzeni, ebrdzana, ibrdzana, mbrdzanebeli, sabrdzanebeli, ubrdzane, isibrdzana, sibrdzne, mbrdznobeli.

**The lexical environment of the azr- root:** vsazrav, vsazravdi, saazrebeli, mosazre, msazravi, nasazri, azri, hazri.

**The lexical environment of the stsavl- root:** astsavla, astsava, daastsavla, dgeastsavli, estsava, estsavla, vstsavli, vstsavlidi, vstsavlo, itsava, moastsava, mosatsavebeli, mostsaveba, shestsaveba, shestsavebuli, shestsavla.

**The lexical environment of the ts- root:** vitsi, itsi, itsis, itsoda, mitsi, uetsi, uvitsi, uivad (utsodinlad), umetsari, utsbi, utsebi, tsebna, tsodna.

**The lexical environment of the tsan- root:** atsnoba, gamotsana, gitsnobs, etsnobeba, vtsan, iutsnobes, itsna, itsno, mamtsned, mitsna,

mtsnauri, mtsnobi, natsnobi, satsnauri, satsnobeli, stsnob, stsnobdian, stsnoben, stsnobs, utsnauri, itsnoi, utsnoisa, tsneb, tsnoba, tsnobili.

**The lexical environment of the *chkua-* root:** *chkua, chkviani, uchkuo.*

**The lexical environment of the *piqr-* root:** *sagonebeli, ganzra-khva, gulistqma, tsvilmogoneba.*

## Chapter IV

### Semantic environment denoting mental activity of human in „The Knight in the Panther’s Skin“

The fourth chapter is devoted entirely to the material from „The Knight in the Panther’s Skin“.

The ancient knowledge of the means and forms of mental "processing" of information obtained from human sensory organs is clearly evident in the Georgian vocabulary.

The formal and semantic diversity of a vocabulary related to the *tsodna-goniereba* (knowledge-sense) in the poem allows us for seeing the range and lexicographic potential of this vocabulary: *goneba, ggonia, mgonebeli, vigonebdi, gagonebuli, gagoneba, megonebodis, sagoneblad, momigonebde, ar megone, gagegonebis, gasagoni, gagoneba, shegonebita, shemagonani, mgonikhar, hgonia, ugunurta, stsavlebulsa, estsavlnen, natsavlebisa, stsavla-tqmulsa, vistsavlebit, utsavlelni, stsavluleba, stsavla, gastsavhulsa, gaastsavlebs, stsavla-stsvlad, astsavlis, mastsavlelad (mastsavleblad), gastsavlilisad, mostsavleman, satsodnaria, satsodnelad, gtsodnian, tsodna, tsodnasatsa, utsodnelia, mtsodneli, mtsodnelta, brdzenta, chkuianisa, shmagsa, retsa, uchkuosa, tsnobari, tsnoba-shmagni, tsan, tsnoba-sruli, ver itsnoba, sagonebeli, goni, sazrakhavi, zrakhva, moazreni, azrad sheiqmna, zroba, iazrebda.*

This chapter contains the materials taken for defining semantics of the *tsan/tsnoba-* roots, in which there were also found the options, such as: *tsnobani, tsnoba-shmagni, tsan, tsnoba-sruli, ver itsnoba.* It is clear that this lexeme is similarly mixed in „The Knight in the Panther’s Skin“, and despite its knowledge-based basis, it mostly relates to a single, simpler, narrow mental action, as illustrated by the examples below:



„Tu ar shmagi xar, damekhsen; shmagi khar modi **tsnobasa!**“ (234)

„Qalsa shevkheden, lakhvari metsa **tsnobasa** da gulsa“ (344)

„Asmatman tskali daaskha, **tsnobad** movida taria“ (346)

The semantic field of the **gon-** root in “The Knight in the Panther’s Skin” gathers the lexemes as follows: **goneba, ggonia, mgonebeli, vigonebdi, gagonebuli, gagoneba, megonebodis, sagoneblad, momigonebde, ar megone, gagegonebis, gasagoni, gagoneba, shegonebita, shemagonani, mgonikhar, hgonia, ugunurta.**

From the lexical units formed from the **gon-** root, we have highlighted nine **semantic-connotative** groups:

1. **An attitude towards the mind itself; assessing the state of the mind.**
2. **With the meaning of thought or thinking.**
3. **Recalling, remembering mentioning.**
4. **Assumption, imagination, an attitude towards unverified facts.**
5. **Something heard, received as information from another person.**
6. **Expectation.**
7. **Delivery of information through by suggestion, instruction and edification.**
8. **Finding out, hearing the news.**
9. **Intelligent means smart.**

There were separately identified the groups of the **stsavl-** root: **stsavlebulsa, estsavnen, nastsavlebisa, stsavla-tqmulisa, vistsavlebit, ustsavlelni, stsavluleba, stsavla, gastsavluksa, gaastsavlebs, stsavla-stsavlad, atsavlis, mastsavlelad (mastsavleblad), gastsavlisad, mostsavlean.**

The **semantic groups** of lexemes with the **stsavl-** root:

1. **Stsavla - with a meaning of receiving education.**
2. **Stsavla with a meaning of instruction.**

The **tsodna-** root showed us two semantic groups:

1. **”Tsodna”- means teaching, learning, understanding.**
2. **Tsodna - means already acquired knowledge.**

**Tsodna: satsodnaria, satsodnelad, gtsodnian, tsodnasatsa, utsodnelia, mtsodneli, mtsodnelta.**

The lexeme **chkua** in the poem is found in several examples, though it provides us with the interesting materials from semantic point of view.

The **semantic-connotative groups** of the **chkua-** root are as follows:

1. Chkua - with a meaning of mind.
2. When chkuiani means educated, intelligent person.
3. Negative forms

Special emphasis was placed on the following lexemes: **azri**, **moazreni**, **azrad sheiqmna**, **azroba**, **iazrebda**.

The semantic-connotative groups are as follows:

1. **Azri (idea)** - is a result of mental activity of person.
2. When **azri (idea)** means grasping, understanding.

The given examples illustrate the main and secondary semantic fields containing the **gon-** roots. We highlighted three semantic fields:

1. **Goneba** we found with a meaning of thought and thinking- 52%
2. When **hearing** is associated with **listening** and when **becoming aware** means **understanding** - 34%.
3. **Gonieri** - with a meaning of **intelligent** -14%

## Chapter V

### The cognitive vocabulary in Gospel

The fifth chapter, while working on the text of the Gospel, we have attempted to show the scale of the use of a vocabulary denoting the knowledge-sense. To that end, we chose the version of **Giorgi Mtatsmindeli** and compared it with the modern translation version in terms of a vocabulary to be studied, and for this purpose, we took the texts published under the editorship of **Bachana Bregvadze**.

a) The **goniereba (sense) semantic field** in the G. Mtatsmindeli's version of Gospel: **goniersa**, **ugonieres**, **miugo**, **hgonebt**, **sagonebel**, **gonebita**, **itsoda**, **mtsnebai**, **amtsno**, **metsnieri**, **metsnierebai**, **sjulis-metsnieri**, **ar itsoda**, **irsnes**, **itsnoda**, **tsnobad**, **gitsna**, **satsnaur iko**, **ara vitsni**, **utsnobelno**, **ver itsnan**, **sibrdzne**, **brdzeni**, **brdzana**, **ubrdzana**, **suleli**, **astsavebda**, **stsavlul**, **stsavlai**, **qadagebad**, **ustsavlelad**, **ganizrakhvida**, **sagonebel iko**, **vhgoneb**, **gulis-sitkvai**, **ggonies**, **zrakhvani igi gulisani**, **gulis-khma-ko**, **zrakhven gulsa shina**;

b) The **goniereba (sense) semantic field** in the B. Bregvadze's version of Gospel: **goneba**, **gagoneba**, **shegoneba**, **gamgone**, **gagonebistanave**, **gonieri**, **gagonili**, **mosagoneblad**, **gonsmogebuli**, **sheagonebda**, **gonivrulad**, **gonsmosuli**, **shtagonebuli**, **moigones**, **gagonila**, **egona**, **ugunuri**, **tsodna**,

mtsodne, shetsnoba, sheimetsnet, itsoda, mtsodnem, mtsneba, ar itsodnen, tsnoba, gitsani, tsnobili, gamotsnoba, mtsnebazea, emtsnot, ver gitsani, art snit, brdzenta, sibrdzne, stsavlagasrulebuli, ganistsavleba, astsavlida, stsavleba, saqadageblad, chkuas astsavli, ustsavlelad, chapikrda, shepikriandnen, pikri, chkuva, azri.

In light of the abundance and diversity of a vocabulary under study, we will cite just one example of the performed work: **pikri** (**thinking**) as one of the important processes of human mentality; as a component of a vocabulary reflecting the **goniereba** (**sense**) we considered that the words formed with the **pikr-** root must be included in the semantic net that we study. **The Mtatsmindeli's translation version of Gospel contains no word formed with the pikr- root**, but Bregvadze's translation version uses the words formed with the **pikr-** root.

N	In Mtatsmindeli's translation	In Bregvadze's translation
1	Ganizrakhvida	Chapikrda
2	Ganizrakhvides	Pikrobda
3	Sagonebel iko	Pikrobdnen
4	Vhgoneb	Vpikrob
5	Gulis-sitkvaitsa	Pikri
6	Ggonies	Vpikrob
7	Ganizrakhvida	Ipikra
8	Hgonebt	Pikrobt
9	Iko ganzrakhvasa	Shepikriandnen
10	Gulus-sitkuani	Pikrebi
11	Zrakhvani igi gulisani	Pikrobdnen
12	Ganizrakhvides	Gulshi pikrobdnen
13	Guliskma-ko	Pikrobdnen
14	Zrakven gulsa shina	Pikrobt
15	Ara zrakhav	Ar pikrob

## Chapter VI

### Formative and semantic characteristic of a vocabulary denoting the mental defects

The sixth chapter deals with the formative-semantic data of a vocabulary indicating the mental defects.

Observation of a vocabulary of sense has shown us the derivative prefix-suffixes.

**The suffix “el”**, as noted by Ak. Shanidze, denotes and forms the names of derivation (Shanidze, 1995: 74). The lexical units denoting the sense also use this suffix: **mbrdzaneb-el-I; mbrdznob-el-i**.

We encounter them with the suffixes forming the abstract name:

„**si - e**“ - „si-brdzn-e“; „**oba**“ - „gamgonebl-oba“; „**eba**“ - „u-guner-eba; gagon-eba;“

**The property denoting suffixes „ian, ier“** form the following words: gon-ier-i; chkv-ian-i;

**The „el“ derivation suffix** allows for forming the word - mtsodnel-i;

In the modern Georgian dictionary we encounter the words „naazrevi“, which was derived from the word „azri“, by adding **the prefix-suffix „na-ev“ of the preceding circumstance**.

**In the modern dictionary** the lexical units indicating the sense vocabulary are distinguished by their formative diversity.

We have identified the formative groups denoting the sense vocabulary in „**The Knight in the Panther’s Skin**“, **Gospel** and in „**A Bundle of Words**“.

## Chapter VII

### Means of expression of mental handicap, lack of wisdom-sense, barrenness of intellect and other negative connotations

The seventh chapter dwells on the vocabulary containing the negative meaning or connotation. This vocabulary is widely found and used in any language.

At the lexical level, denying in the Georgian language is expressed through the negative **u**-prefix in combination with the certain suffixes, and using the basic the negation-forming particles **-ar, ver, nu**.

As the negation derivatives in the names, there are used the affixes: **u-i; u-o**: they form adjectives.

The **u-ur, u-ul** affixes also form adjectives: - from nouns, but they are rarely used in the modern Georgian language (Shanidze, 1973: 122). These nouns are as follows: **u-bed-ur-i, u-dab-ur-i, u-dge-ur-i**.

### Negative forms in a vocabulary

Observation of negative forms in a modern vocabulary gave us an interesting material:

N	Basic lexical units	Vocabulary of the semantic family of words	Other units
1.	<b>Uazro</b>	Azrdabneuli	Suleli, brikvi
2.	<b>Ugono</b>	Gonebdabneuli, gonebadakarguli, gonebashezruduli, gonebachlungi.	Chlungi, dabneuli, gonmavitski, uguliskuro, betsi.
3.	<b>Ustsavleli</b>	Ustsavleloba	Utvno, utsodinari,
4.	<b>Utsodneli</b>	Utsodinari, utsnobi, utsodneli, tsnobadakarguli, tsnobamikhdili, uvitsi.	Sheugnebeli, regveni..
5.	<b>Uchkuo</b>	Chkuadabneuli, chkuadakhshuli, chkuatk heli, chkuamokle, chkuamsubuqi, chkuamkhiaruli, chkuasusti	Suleli, chercheti, mchate

### Negative forms in a Sulkhan-Saba's dictionary

N	Basic lexical units	Negative forms
1	Goneba	Ugoni, ugnuri, ugunuri, ugunureba, sheugnebeli, umetsari, umetsreba, gulmavitski, uguliskuro
2	Tsnoba	Utsni
3	Tsodna	Uvitsi, uitsad, utsbi, utsebi.
4	Chkua	Uchkuo
5	Azri	Bndu

#### Negative forms in the Gospel and „The Knight in the Panther's Skin“

Ugunuri, utsodnelia, ustsavlelni, uchkuosa, ver itsnobsa, reti, shmagi.

Negative forms in Gospel:

**In a Mtatsmindeli's version:**

Ustsavlelad, ar gitsni, ara itsoda, ver itsnan, utsnobelno, suleli, ara hzrakhav.

**Reti** and **shmagi** are no longer found in a modern translation version, and the same can be said about the word - **bndu** which is mentioned by S.S. Orbeliani in „**A Bundle of Words**“ (Orbeliani, 1991:106). This word cannot be found in a modern dictionary.

## Basic conclusions

The dissertation includes a concluding part outlining the main research findings. It has been concluded that

□ Working on the semantic field of vocabulary (in our case a semantic field of the knowledge-sense vocabulary) has a number of different methodological problems, including the problem of developing research tactics. Semantic study of the word requires: 1. Studying the structure the word, that is, observing the peculiarities of the form components in terms of adjusting different elements to the same roots 2. Studying the content-related or contensive-connotative relation of the semantic (word) studies to the context, text, or discourse.

□ The vocabulary being studied required to define the subject-matter areas observing the word's meaning, connotation, and association with out-of-field meanings from various angles. Also, it should be taken into account that the subject crossing in many cases affects the orderliness of the methodology, because frequently, the same method in different subject-matters is not the same phenomenon (even if we take the comparative and matching methods in the disciplines, such as sociology, literature studies, linguistics, history and nature study... That is why we need to say something about lexicology, semantics, semasiology, as the disciplines required for putting in order our material.

□ The logical relations between the subject, notion and word in the language are represented as the relation between the denotation, designatum and signifier. And since the logical category of the notion of language is regarded as a semantic category in relation with a linguistic sign, we cannot "fit" in judgment on our form, and we must then find the meaningful and associative links in the semantic field.

□ In our view, the Saba's method of listing together all possible lexical forms and then sending their meanings separately to the reader would better transfer a complete semantic picture of time accent paradigm, than explanatory dictionary-like principle of delivery of the same verbs of ignoring the interrelationships between the changed roots.

□ The vocabulary denoting the tsodna-goniereba (knowledge-sense) creates a broad semantic field in the Georgian language. Its semantic range in the Georgian explanatory dictionary is as follows: goni, goneba, gonieri,

hgonia, gonebamakhvili, gonebadabneuli, goneba dakarguli, gonebamakhviluri, goneba shezguduli, ugoni, dabneuli, gonebachlungi, gonebrivi, goniereba, azri, shekheduleba, ganzrakhva, pikri, azrovneba, azrdabneuli, uazro, azriani, moazrovne, saazrovno, gasaazrebeli, gauazrebeli, azrdakarguli, brdzeni, brdzenta-brdzeni, brdznobs, brdznuli, sibrdzne, sibejite, bejiti, sibetse, betsi, bejitoba, betsoba, filosofosi, brikvi, regveni, umetsari, khepre, brikvuli, stsavla, ganatleba, stsavluli, nastsavli, utsavleloba, utsavleli, utvino, utvinoba, metsnieri, pikri, msjeloba, sagonebeli, sadardebeli, sazrunavi, pikrebashlili, pikriani, pikrmiutsvdomeli, pikrmitsemuli, shemetsneba, shemetsnebiti, dapikrebuli, sapikrali, tsodna, mtsodne, tsodnismokvare, tsodnismokvareoba, tsnoba, shetsnoba, tsnobs, mikhvedra, agiareba, gageba, tsnobili, tsnobiereba, natsnobi, matsne, mtsnobari, mtsnobeli, utsnobi, tsnobadakarguli, tsnobamikhdili, tsnobieri, qvetsnobieri, tsnobismokvare, tsnobismokvareoba, chkua, chkuagakhsnili, chkua-goneba, chkuadabneuli, chkuadamjdari, chkuadasmuli, chkuatmkopeli, chkuatkheli, chkuamakhvili, chkuamokle, chkuamokleoba, chkuasusti, chkuamsubuqi, chkuamkhiaruli, chkuiani, chkuanaklebi, mosulelo.

□ The lexical semantic group denoting the tsodna-goniereba (knowledge-sense) also includes the following words: gulistqma, gulisnadebi, gulispasukhi, guliskuri, gulishkma, gulishkmieri, gulmavitski, gulmavitskoba, gulmodgine, etc.

□ The range of the lexical semantic family of words denoting the tsodna-goniereba (knowledge-sense) is quite broad, and at its periphery many new roots appear that do not fully relate to the roots that we have chosen, though they have the close semantic family links with them. Among such lexical units, we can name: ganatlebuli, filosofosi, guliskuri, shekheduleba, metsnieri, betsi, brikvi, regveni, khepre, utvino, sadardebeli...

□ The vocabulary reflecting the tsodna-goniereba (knowledge-sense) in S.S. Orbeliani's "A Bundle of Words", as we have seen, forms a fairly broad and multifaceted semantic group, comprising several roots, which, despite their different primordial meanings, eventually crossed paths in one semantic field; however, it should be emphasized that the "field of sense" is not the "last station" for most of these lexemes. In this field, they may appear only sporadically, only in one context, and their other meanings may relate to other semantic groups.



□ Saba's dictionary contains lexical units that imply in-depth, solid knowledge in the content, as well. When classifying the given lexical materials, the tsodna (knowledge) was grouped as follows:

Congenital knowledge: talent (by the way, according to Saba, the gift is directly associated with mind and means "something that was gifted");

Good and bad knowledge: wisdom—is a parent of brain and a verifier of information; wisdom and villainy become to look the same;

Intuitive knowledge: knowledge of something intuitively, the word coming from the heart;

Acquired knowledge: *istsava*, *autska*, *mtsignobari*.

Learning-based knowledge: *mkitkhveli* (reader) *mtsodneli*, *mtsodinare* (knowledgeable), *mtsignobari* (well-read), *ritori* (rhetor), *ikitkha* (read), *shesmena*, *atsnoba*, *agona* (informed someone);

Knowledge based on practical experience: *isibrdzna*, *tsulilmogoneba*, *gantsda-danakhva*;

Assumption-based knowledge: *mgonia*;

Experience-based knowledge: *vzrakhav*, *gulis tanjva* (heart pain).

The lack of knowledge groups (foolishness, lightness, defect, overhastiness, error-based lack of knowledge...). Eg: *uguliskuro*, *ugunureba*, *ugunuri*, *umetsari*, *umetsreba*, *utsebi*, *uchkuo... chkari*.

□ The artistic language of "The Knight in the Panther's Skin" is distinguished for the so-called urbane monumental style, the poet often uses artistic techniques, such as metaphoric expression, comparison, repetition, alliteration, descriptions of nature, and so on. Rustaveli's language is characterized by an abundance of aphorisms. As we have become convinced, the vocabulary containing the gon-root plays an important role in this creative process.

□ As research shows, all the basic forms of each sense vocabulary creates separately the semantic subgroups built on the same and other roots, gathering of which will be of great importance not only for the study of Georgian vocabulary, but also for providing the electronic databases with the definitions of words;

□ The formative and semantic diversity of a vocabulary denoting the mental defects allows us for seeing the range and lexicographic potential of this vocabulary.

□ The vocabulary containing the negative meaning or connotation is widely found and used in any language. According to experts, understanding of values cannot be transferred only in a positive connotation, it is necessary to describe not only what is good, but also what is considered wrong by a particular culture

□ Research has shown that the tsodna-goniereba (knowledge-sense) vocabulary is a central component of a lexical system of the whole language. It is evidenced by the coexistence of continuous word-formative innovations and the layers reflecting the ancient conscious activities, and it constantly stimulates the creative process of obtaining neologisms

□.Modernizing the old Georgian language vocabulary layers, simplifying the content of the vocabularies of Gospel, Rustaveli and Saba and adjusting to today's everyday language will leave beyond the "sense" not only the language, but also the nation.

## List of publications relating to dissertation

When working on this dissertation, we published the following works on the research findings:

1. The words containing the ts-root in the dictionaries. Actual problems of Kartvelology, Vol. V, Tbilisi, 2016, pp. 140-145. .
2. The vocabulary reflecting the „goniereba“ („sense“) in Sulkhan-Saba Orbeliani’s „A Bundle of Words“. Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, 2018, pp. 73-80.
3. The vocabulary denoting mental activity of human in „The Knight in the Panther’s Skin“. Actual problems of Kartvelology, Vol. VII, Tbilisi, 2018, pp. 104-112. .